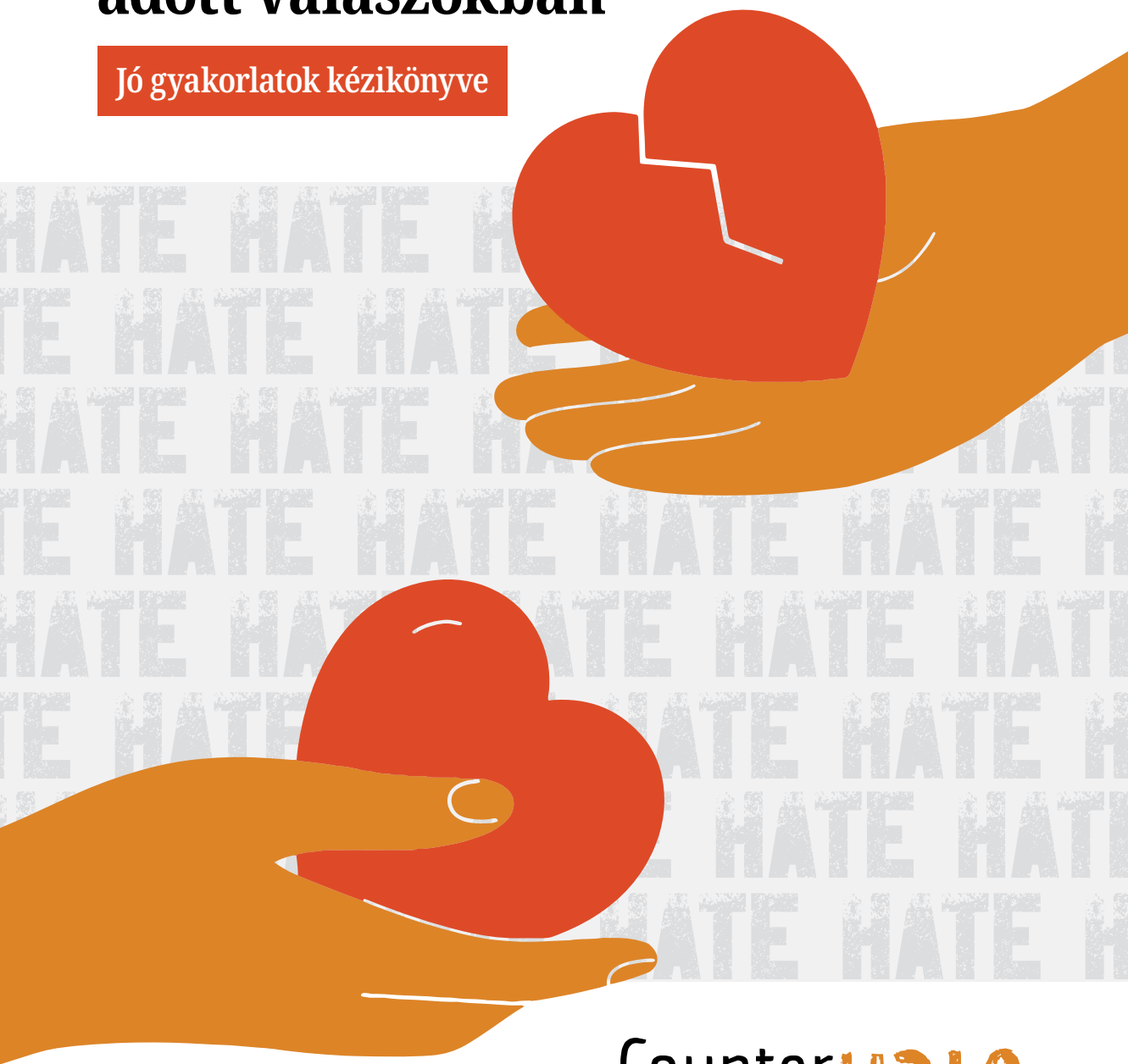

Áldozatközpontú és interszekcionális megközelítések a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszokban

Jó gyakorlatok kézikönyve

CounterHate

Improving the assistance of victims of hate crimes
through a victim-centered and intersectional approach

Áldozatközpontú és interszekcionális megközelítések a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszokban

Jó gyakorlatok kézikönyve

CounterHate

Improving the assistance of victims of hate crimes
through a victim-centered and intersectional approach

CÍM: Áldozatközpontú és interszekcionális megközelítések a gyűlölet-bűncselekményekre való válaszokban. Jó gyakorlatok kézikönyve

SZERZŐK: Buzsáki Róbert, Dombos Tamás, Polgári Eszter, Sipos Alexandra

KUTATÁS ÉS SZAKMAI LEKTORÁLÁS: Monika Antanaityte, Núria Borràs, Maja Ladić, Vasileios Margaritis, Jordi Mas Grau, Theodora Morou

OLVASÓSZERKESZTÉS: Dudits Luca, Kutassy Dorottya, Pfiszter Tamás, Szigetvári Alexandra

ARCULAT ÉS BORÍTÓGRAFIKA: Ariana Alexandropoulou, KMOP Social Action and Innovation Centre

KIADVÁNYTERV ÉS TÖRDELÉS: Szabó S. Zsolt

KIADÓ: Háttér Társaság
2024. február

ISBN:
ISBN 978-615-5707-41-4 (elektronikus változat)
ISBN 978-615-5707-40-7 (nyomtatott változat)

Az Európai Unió által finanszírozott kiadvány. A kifejtett nézetek és vélemények azonban csak a szerzőké, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy a Jogérvényesülési és Fogasztópolitikai Főigazgatóság véleményét. Ezekért sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó hatóság nem tehető felelőssé.

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ ... 6

ÖSSZEFOGLALÓ ... 8

**ÁLDOZATKÖZPONTÚSÁG A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKRE
ADOTT VÁLASZBAN ... 10**

**INTERSZEKCIONALITÁS A GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEKRE
ADOTT VÁLASZLÉPÉSEKBEN ... 14**

MI TESZI A JÓ GYAKORLATOT? ... 20

ÁLDOZATSEGÍTÉS ... 24

FELJELENTÉS ... 32

NYOMOZATI ÉS ÜGYÉSZSÉGI PROTOKOLL ... 39

SZAKEMBEREK KÉPZÉSE ... 45

SZAKMAI SPECIALIZÁCIÓ ... 51

SZEKTORKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS ... 56

KÖZÖSSÉGI VÁLASZOK ... 63

TUDATOSSÁGNÖVEELÉS ... 66

DOKUMENTÁCIÓ ... 71

TÁRGYMUTATÓ ... 76

Előszó

A gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszéd által közvetlenül érintett személyeken és csoportokon túlmenően az ilyen jellegű, félelmet keltő megkülönböztetés roncsolja társadalmaink szövetét, mivel aláássa az emberi jogok védelmét és gyengíti az általunk nagyra tartott társadalmi kohéziót.

Mi fellépünk e szörnyű tettek ellen, és az elszántságunk tükröződik az Európai Unió jogalkotási és politikai keretrendszerében is. Ezirányú tevékenységünk körébe tartozik a 2008-as kerethatározat, amely előírja az erőszakra és gyűlöletre való nyilvános uszítás bűncselekménnyé nyilvánítását, valamint a 2012-es Áldozatok jogairól szóló irányelv, amely a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításával biztosítja, hogy az áldozatok megkapják a szükséges segítséget és védelmet.

A jelentős előrelépések ellenére továbbra is hiányosságok mutatkoznak ezen politikák gyakorlati alkalmazásában, különösen, ami a gyűlölet-bűncselekmények interszekcionális jellegének és az áldozatok szükségleteinek kezelését illeti. Erre tekintettel az áldozatok jogairól szóló uniós stratégia (2020-2025) célja, hogy megerősítse az áldozatokat, és garantálja, hogy az EU-n belüli tartózkodási helyüktől függetlenül felhívhatják a jogaikat.

Annak érdekében, hogy az Uniókat a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló jól működő térséggé tegyük, javaslatot tettünk az Áldozatok jogairól szóló irányelv felülvizsgálatára is. Célunk a büntetőügyekben hozott ítéletek és bírósági határozatok hatékony elismerése, a biztonság fokozása a bűncselekmények jobb bejelentése révén, valamint az áldozatközpontú igazságszolgáltatás megteremtése, amely biztosítja az áldozatok jogainak elismerését és tiszteletben tartását.

A gyűlöletbeszéd terjedése az interneten különösen jelentős probléma. Ezért a „*Nincs helye a gyűlöletnek*” című, nemrégiben kiadott közleményünkben

felszólítottunk minden európaít, hogy lépjen fel a gyűlölet ellen mind a fizikai, mind az online térben, és szólaljon fel a tolerancia és a tisztelet mellett. A Digitális szolgáltatásokról szóló rendelet továbbá arra kötelezi a közösségi médiaszolgáltatókat, hogy aktívan monitorozzák platformjaikat, és mielőbb távolítsák el az illegális gyűlöletbeszédet, így kezelve az online erőszak egyre növekvő fenyegetését. A Digitális szolgáltatásokról szóló rendelet szabályai 2024 februárjától teljes mértékben hatályba lépnek, és valamennyi platformra vonatkoznak.

A valóság azonban továbbra is rideg, és a befogadáson és tiszteleten alapuló Egyenlőségközpontú Unióról alkotott elképzelésünket a gyűlölet és annak hatásai megingathatatlan jelenléte kihívások elé állítja. Ez egy olyan valóság, amely nemcsak politikákat és stratégiákat, hanem kollektív cselekvést, bátorságot és az igazságosság iránti feltétlen elköteleződést is követel.

A Gironai Egyetem által vezetett és az Európai Unió Igazságügyi Programja által finanszírozott Counter Hate projekt az élen jár ezen az úton. Ez a kézikönyv nem csupán egy útmutató – hatékony eszközként szolgál a gyűlölet elleni fegyvertárunkban, mivel egy alapvető cselekvési tervet kínál.

Egyenlőségért felelős európai biztostként aggaszt, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak el kellett szenvedniük, amit el kellett, de hálás vagyok a bátorságukért és a rugalmasságukért, hogy felemelték szavukat és szembeálltak támadóikkal. Történeteik folyamatosan emlékeztetnek küldetésünk sürgősségére. Ez a kézikönyv felhívás minden szakemberhez, jogalkotóhoz és uniós polgárhoz. Egységesen kell fellépniük e gyakorlatok megvalósítása, a megértés hídjainak építése és egy olyan jövő megteremtése érdekében, ahol a gyűlölet nem talál menedéket.

HELENA DALLI
*az Európai Bizottság Egyenlőségért
felelős biztosa*

Összefoglaló

A különböző társadalmi csoportok ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények komoly problémát jelentenek az Európai Unió legtöbb országában. Míg az elmúlt években mind az EU, mind a tagállamok egyre nagyobb figyelmet fordítottak a kérdésre, ezek az erőfeszítések gyakran nem mérlegelik a gyűlölet-bűncselekmények interszekcionális természetét, és nem helyezik előtérbe az áldozatok igényeit. Az Európai Unió Jogérvényesülési Programja által finanszírozott, a *Gyűlölet ellen: A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak nyújtott segítség javítása áldozatközpontú és interszekcionális megközelítéssel* című projekt ezeket a hiányosságokat kívánja kezelni. A projekt részeként végzett kutatásra építve a jelen kézikönyv az érintett hat országban (Görögország, Litvánia, Magyarország, Olaszország, Spanyolország és Szlovénia) a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszok között beazonosított jó gyakorlatok bemutatásával igyekszik segíteni a szakembereket. Noha e kézikönyv nem az első gyűjtemény, amely jó gyakorlatokat tartalmaz, egyedi abban, hogy az interszekcionalitásra és az áldozat-központúságra összpontosít.

A kézikönyv az áldozatközpontúság és az interszekcionalitás témáit bemutató két fejezettel kezdődik – ezek kiemelik a kihívásokat és bemutatják az alapelveket, amelyek belőlük eredeztethetők. Ezt követi módszertanunk ismertetése: hogyan azonosítottuk és validáltuk a kézikönyvünkben szereplő jó gyakorlatokat. A jó gyakorlatok leírását kilenc fejezetre osztottuk, amelyek mindegyike egy-egy tevékenység- vagy beavatkozástípusra összpontosít, nevezetesen az áldozatsegítésre, a feljelentésre, a nyomozati és ügyészégi protokollra, a szakemberek képzésére, a szakmai specializációra, a sektorközi együttműködésre, a közösségi válaszokra, a tudatosságnövelésre és a dokumentációra. Úgy döntöttünk, hogy nem térünk ki a jogalkotásra, elsősorban azért, mert a kézikönyv az adott jogszabályi keretek között tevé-

kenykedő gyakorló szakembereket célozza meg, de azért is, mert a projekt keretében vizsgált legtöbb országban nem maga a jogszabályi környezet, hanem annak megfelelő végrehajtása a fő probléma.

Minden fejezet hasonló felépítést követ: egy problémaleírással kezdődik, amely azonosítja azokat a problémákat, amelyeket az adott beavatkozás meg kíván oldani. A fejezetek ezután részletes elemzést adnak valamely projektországban azonosított vezető jó gyakorlatról, valamint rövidebb leírásban bemutatják más országok hasonló jó gyakorlatait. Minden fejezet tippekkel és ajánlásokkal, valamint a hasznos források listájával zárul – ezek segítenek a szakembereknek a hasonló jó gyakorlatok bevezetésében.

Áldozatközpontúság a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszban

Sokáig az **áldozatok** jogai, tapasztalatai és jólléte **nem álltak a büntetőjogi megfontolások középpontjában**. A büntetőjog célja az volt, hogy kodifikálja azt, amit az állam (az egész közösség nevében fellépve) erkölcsileg helytelennek tart, és szankcionálja azokat, akik ilyen üldözendő cselekményeket követnek el. A büntetőjog tehát sokkal inkább az állam és a közösség azon elvárását tükrözte, hogy üldözzék az elfogadhatatlannak nyilvánított cselekményeket és megbüntessék ezek elkövetőit; az áldozatok igazság és reparáció iránti igénye másodlagos volt.¹ A sértettek, ha bármilyen szerepet is játszottak az eljárásban, **a tanúk szerepébe kerültek**, akik az elkövető azonosítását és a bűncselekmény bizonyítását előmozdító információkkal segíthetik a nyomozást és a vádemelést.² A büntetőeljárás sokkal inkább **a vádlottak jogainak védelmére és a jogellenes ítéletek megelőzésére** irányult, mint annak biztosítására, hogy az eljárás ne legyen negatív hatással a sértettre, vagy hogy a sértett hallathassa a hangját.

Az elmúlt évtizedekben az áldozatokat érintő megfontolások egyre inkább a büntetőjogi reformok homlokterébe kerültek. Ez abból a felismerésből nőtt ki, hogy a büntetőeljárás során az áldozatokat ért sérelem meghaladhatja a bűncselekmény által okozott kárt (ezt nevezzük **másodlagos viktimizációnak**). A másodlagos viktimizációtól való félelem egyrészt meggátolhatja az áldozatokat abban, hogy az elszenvedett bűncselekmények miatt feljelentést tegyenek, másrészt abban az esetben, ha a büntetőeljárás

már megkezdődött, csökkentheti az áldozat együttműködési hajlandóságát.³ Az áldozatok jóllétéről való gondoskodás tehát nemcsak a helyes, hanem a hatékony büntetőeljárásokhoz is szükséges.

Számos olyan nemzeti és nemzetközi intézkedés és jogi instrumentum létezik, mint például az Európai Unió Áldozatok jogairól szóló irányelve,⁴ amely az áldozatközpontúság bevezetését vagy megerősítését célozza, hangsúlyozva, hogy az **áldozatokat el kell ismerni és minden velük kapcsolatba kerülő szakembernek tiszteletteljesen, érzékenyen, személyre szabottan, szakszerűen és diszkriminációtól mentesen kell kezelnie őket**. Az Európai Bizottság is megerősítette, hogy az áldozatközpontú igazságszolgáltatás iránti igény megnőtt az elmúlt években, ezért az Áldozatok jogairól szóló irányelv módosítására irányuló javaslata kiemeli egy olyan kedvező környezet szükségességét, amelyben az áldozatok szükségleteit elismerik és jogaik érvényesülnek.⁵

A gyűlölet-bűncselekmények áldozatai olyan **sajátos helyzetben vannak**, amely gyakran különbözik a „közönséges” bűncselekmények áldozatainak helyzetétől. A gyűlölet-bűncselekmények áldozatait egy tulajdonságuk vagy identitásuk egy aspektusa miatt veszik célba, vagyis azért, akik, vagy akiknek gondolják őket az elkövetők. Egy megváltoztathatatlan tulajdonságuk miatt választják őket, azaz olyasmiért, amely felett nincs befolyásuk; így joggal találják nehezen feldolgozhatónak a gyűlölet motiválta incidenst és annak következményeit. Figyelembe kell azt is venni, hogy a gyűlölet-bűncselekmények szélesebb körben érintik a csoportot, amelyhez az áldozat tartozik: a közösség tagjai osztják az áldozat megaláztatását és fájdalmát, mindannyian egyformán fenyegetve érezhetik magukat. A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak nyújtott segítség fontosságát indokolja, hogy az

3 Erentzen, C. & Schuller, R. (2020). Exploring the dark figure of hate: Experiences with police bias and the under-reporting of hate crime. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 62 (2), 64-97. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2019-0035>

4 Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról, valamint a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, (2012). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029>

5 Javaslát az Európai Parlament és a Tanács irányelve a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról, valamint a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU irányelv módosításáról, (2023). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0424>

1 Zedner, L. (1994) Reparation and retribution: Are they reconcilable? *Modern Law Review*, 57 (2), 228-250. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2230.1994.tb01934.x>

2 Wechsler, R. J. (2022). Victims as instruments. *Washington Law Review*, 97 (2), 507-580.

egyének elleni támadás az egész közösség elleni támadásnak tekinthető.⁶ A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak igényeihez igazodó megfelelő támogatás biztosítása érdekében a büntetőeljárás és az áldozatsegítés teljes folyamatában áldozatközpontú megközelítést kell alkalmazni.

Az áldozatközpontú megközelítés az áldozatok jogait, méltóságát, tapasztalatait, valamint jóllétét és biztonságát helyezi előtérbe a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszlépések során. A támogatás e szisztematikus módja garantálja az áldozatok részvételét az elszenvedett bűncselekménnyel kapcsolatban lefolytatott eljárásban, és egyúttal segít biztosítani, hogy az áldozatok igényeit megfelelően tiszteletben tartsák ebben a kritikus időszakban. A rendelkezésre álló iránymutatások és jogi eszközök, például az Áldozatok jogairól szóló irányelv alapján, az áldozatközpontú megközelítéshez a következő jogokat kell biztosítani:

1. **A TISZTELETTELJES BÁNÁSMÓDHOZ VALÓ JOG.** Ez megköveteli, hogy a bűncselekmények áldozatait ebbéli minőségükben el kell ismerni, és tiszteltetjesen, tapintattal és szakértelemmel kell velük bánni bármiféle megkülönböztetés nélkül, ideértve a faj, bőrszín, etnikai hovatartozás, nemzeti vagy társadalmi származás, osztály, kaszt, vallás, meggyőződés, politikai vélemény, nem, nyelv, szexuális irányultság, nemi identitás, kor, fogyatékosság, lakóhely, vagyon, születés vagy egészségi állapot alapján történő különbségtételt.
2. **A VÉDELEMHEZ VALÓ JOG.** A bűncselekmények valamennyi áldozatát meg kell védeni. A védelem fizikai, pszichológiai és érzelmi védőintézkedéseket jelent. Figyelembe kell venni azt is, hogy nemcsak az elkövetők, hanem a hatóságok cselekedetei is magukban hordozzák a sérelem kockázatát, ezért az áldozatoknak ezekkel szemben is garanciákra van szükségük.
3. **A MAGÁNÉLETHEZ ÉS A TITOKTARTÁSHOZ VALÓ JOG.** A magánélethez való jog biztosítása és az adatok bizalmasan kezelése a legjobb módja annak, hogy az áldozatokat arra ösztönözzük, vegyék igénybe a különböző támogató szolgáltatásokat. A további károk elkerülése érdekében fontos, hogy minden olyan információt bizalmasan kezeljünk, amely azonosíthatja őket.

4. **AZ INFORMÁCIÓSZERZÉS JOGA.** Ez magában foglalja az elvárást, hogy az áldozatok az első kapcsolatfelvételi ponton megfelelő tájékoztatást kapjanak a jogaikról, beleértve az elérhető támogató szolgáltatásokra, az eljárásokra, a védelemre, a jogi segítségnyújtásra és az esetleges kártérítésre vonatkozó alapvető információkat. Ez a jog kiterjed arra is, hogy a későbbiekben tájékoztatást kapjanak a folyamatban lévő eljárásról.

5. **AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG.** Az áldozatoknak joguk van ahhoz, hogy hozzáférjenek az igazságszolgáltatási rendszerhez, és a rendelkezésre álló eljárásokon keresztül minden lehetséges módon kezdeményezzék az elkövető felelősségre vonását.

6. **A MEGHALLGATÁSHOZ VALÓ JOG.** Az eljárások során az áldozatoknak joguk van ahhoz, hogy őket meghallgassák és az eljárások során bizonyítékot szolgáltatassanak. Ez magában foglalja az írásbeli nyilatkozatokat is.

7. **A TÁMOGATÁSHOZ VALÓ JOG.** Előfordulhat, hogy a fenti jogok biztosítása nem elegendő ahhoz, hogy az áldozatok élni tudjanak velük; szükségük lehet jogi és gyakorlati segítségre a büntető igazságszolgáltatás rendszerében való eligazodáshoz.

E jogok hatékony érvényesülése megköveteli, hogy a büntető igazságszolgáltatásban résztvevő vagy az áldozatokkal kapcsolatban álló valamennyi szakember ismerje őket, és aktív lépéseket tegyen azok biztosítására.

További források

- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (2020). *Hate Crime Victims in the Criminal Justice System, A Practical Guide*. EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/c/5/447028.pdf>

⁶ Normantaité, K. (2018). Victims of hate crimes. In E. Leonaité (szerk.), *Communicating with Victims of Crime, A Handbook for Officers* (52-53. o.). Human Rights Monitoring Institute. https://victim-support.eu/wp-content/files_mf/1554799348HandbookforOfficersHRMI2.pdf

Interszekcionalitás a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszlépésekben

Az interszekcionalitás fogalma az elmúlt években jelentős teret nyert a tudományos életben, a civil társadalomban, valamint a jogban és a közpolitikákban is. Magát a kifejezést Kimberlé Crenshaw amerikai jogtudós vezette be az 1980-as évek végén, demonstrálva, hogy a törvény gyakran cserben hagyja a fekete nőket – akik két hátrányos helyzetű csoportba tartoznak, hiszen egyszerre feketék és nők –, sajátos problémáik pedig átcsúsznak a jog, a közpolitika és a civil társadalmi aktivizmus résein, hiszen ezek általában az egyenlőtlenségnek egyetlen aspektusára összpontosítanak, mint például a faji vagy a nemi hovatartozásra.⁷

Leegyszerűsítve, az interszekcionalitás azt jelenti, hogy az egyenlőtlenség különböző tengelyei – mint például a nem, a faj, az etnikai hovatartozás, a vallás, az osztály, a szexuális irányultság, a nemi identitás, az életkor, a fogyatékos vagy a bevándorlási státusz – nem egymástól függetlenül működnek, hanem **a diszkrimináció vagy a hátrány egymást átfedő és egymástól függő rendszereit** hozzák létre. Ez leginkább az egyidejűleg több hátrányos helyzetű csoporthoz tartozó személyek esetében figyelhető meg, mint például a muszlim nők, a fogyatékos szegények vagy az infrastruktúrában visszamaradott kistelepüléseken élő szexuális és nemi kisebbségek esetében. Az interszekcionalitás azonban sokkal tágabb fogalom, amely

arra hívja fel a figyelmet, hogy egyetlen társadalmi csoport sem homogén: minden társadalmi csoporton belül – például nők, romák vagy LMBTIQ emberek között – vannak **jobban és kevésbé kiváltságos tagok, akiknek eltérő igényeik és érdekeik lehetnek**. Az egyenlőtlenség egymást metsző tengelyei azt jelentik, hogy mindenkinek saját, egyedi tapasztalatai vannak a diszkrimináció és az elnyomás terén.

Bár ez a megállapítás magától értetődőnek tűnhet, érdemes megjegyezni, hogy a jog, a politika és a civil társadalom mennyire mono-kategóriákban gondolkodó logikára épül, amely **az egyenlőtlenség egyik tengelyére fókuszál, miközben figyelmen kívül hagyja az összes többi**. A civil szervezetek gyakran kínálnak szolgáltatásokat és képviselik egy társadalmi csoport, például a nők, az etnikai kisebbségek, a fogyatékosokkal élő vagy az LMBTIQ emberek érdekeit. De melyik szervezethez kell fordulnia a gyűlölet-bűncselekmény áldozatának, ha azért érte diszkrimináció vagy előítéleten alapuló erőszak, mert nő és egy etnikai kisebbséghez tartozik? Előfordulhat, hogy felkeresnek egy etnikai hovatartozásra specializálódott szervezetet, de akkor az incidens nemi vonatkozása háttérbe szorulhat, vagy fordítva, így a támogatás nem elégíti ki az áldozat összetett, egyéni szükségleteit. Sok ország különböző törvényekben vagy ugyanazon törvényen belüli eltérő rendelkezéseken keresztül kínál védelmet a hátrányos megkülönböztetés vagy előítéleten alapuló erőszak ellen, ami arra kényszeríti a büntető igazságszolgáltatási szerveket, hogy a támadásnak csak az egyik aspektusára összpontosítsanak. Még ha a törvény nem is írja elő, az ügyvédek és az ügyészek akkor is csak egy incidens egy aspektusára koncentrálhatnak, ha az nagyobb esélyt ad az elkövető szankcionálására.

Az interszekcionalitás három meglehetősen eltérő kihívást jelent a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszlépések során. Először is előfordulhat, hogy a gyűlölet-bűncselekményt **egyszerre több előítéletes motivációval követik el**, például amikor egy roma meleg férfit rasszista és homofób indítatásból, vagy ha egy hidzsábot viselő muszlim nőt iszlamofób és szexista okokból támadnak meg. Az interszekcionális megközelítés megkövetelné, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer figyelembe vegye az összes jelenlévő előítéletet. A fenti példákat alapul véve ez azt kívánja, hogy a bűncselekményt rasszista és homofób bűncselekményként, vagy iszlamofób

⁷ Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989 (1), 8. cikk (139-167). <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43 (6), 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>

és szexista bűncselekményként is regisztrálják. Így ezek a bűncselekmények a bűnügyi statisztikában mindkét kategóriában (ideális esetben egy interszekcionális vagy több előítélet-motivációt tartalmazó cselekmény kategóriában) megjelennek; és az ítéletben minden gyűlöletmotivációt elismernek (esetleg magasabb büntetéssel, amely megfelel annak, hogy a bűncselekmény nagyobb hatással volt az áldozatra és a különböző érintett közösségekre).

Másodszor, az interszekcionalitás olyan esetekben is releváns lehet, amikor csak egyetlen előítéletes motiváció van jelen. Az iskolai végzettség, az anyagi helyzet, a bevándorlási státusz vagy a fogyatékoság területén fennálló különbségek mind hatással lehetnek arra, hogy az áldozat hogyan éli meg a gyűlölet-bűncselekményt vagy miként dönt a feljelentés megtételéről. Továbbá ezen különbségek befolyásolhatják, mennyire képesek hatékonyan részt venni a büntetőeljárásban. A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak szükségletei tehát nemcsak a más típusú bűncselekmények áldozataitól, és nemcsak a bűncselekmény elkövetésének előítélet-motivációja mentén különböznek, hanem függnek az áldozat **egyéb személyes jellemzőitől, identitásától vagy élethelyzetétől is, amelyek nem voltak közvetlenül relevánsak magában a támadásban.**⁸ Ez megköveteli az áldozat szükségleteinek gondos, egyedi értékelését, amikor arról döntünk, hogy milyen védelmi intézkedésekre vagy milyen típusú támogatásra lehet szüksége.⁹ A gyűlölet-bűncselekmény áldozatok személyes tulajdonságainak vagy hátterének alapos elemzése segíthet célzottabb prevenciós tevékenységeket folytatni, ha a statisztikák azt mutatják, hogy az emberek bizonyos csoportjai nagyobb valószínűséggel válnak áldozattá az adott védett tulajdonságon alapuló gyűlölet-bűncselekmények kategóriáján belül.

Végül pedig az interszekcionalitás nemcsak az áldozatok, hanem az elkövetők szempontjából is releváns lehet. A strukturálisan diszkriminatív büntető igazságszolgáltatás hátrányos helyzetbe hozhatja az elkövetők bizonyos csoportjait: nagyobb valószínűséggel azonosítják és vádolják meg

8 Iganski, P. & Lagou, S. (2015) Hate crimes hurt some more than others: Implications for the just sentencing of offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 30, 1696-1718. <https://doi.org/10.1177/0886260514548584>

9 Az egyéni szükségletfelmérésről lásd az áldozatsegítésről szóló fejezetet.

őket, vagy nagyobb eséllyel kapnak magasabb büntetést. Erre példa ha a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogszabályokat aránytalanul gyakrabban alkalmazzák a faji vagy etnikai kisebbséghez tartozó elkövetők esetében, ahol a cselekmény áldozata a többséghez tartozó,¹⁰ vagy amikor a migránsokat és az etnikai kisebbségeket okolják a homofób vagy antiszemita bűncselekmények növekedéséért.¹¹ Ami a társadalom valamely hátrányos helyzetű csoportját (az áldozat csoportját) védi, az egy másik hátrányos helyzetű csoport (az elkövető csoportjának) megbélyegzéséhez vezethet. A gyűlölet-bűncselekményekre adott büntetőjogi válaszlépések akaratlanul is **fokozhatják, ahelyett, hogy kezelnék, a társadalmi igazságtalanságokat**, és a politikai szereplők ezt saját hasznukra fordíthatják.

Az interszekcionalitást egyre inkább elismerik az Európai Unió esélyegyenlőségi politikáiban is. Az Európai Bizottság területspecifikus esélyegyenlőségi stratégiáinak legújabb generációjának mindegyike előírja az interszekcionális megközelítést.¹² A rasszizmus elleni cselekvési terv például tartalmazza, hogy „(a) valláson vagy meggyőződésen kívül a rasszizmus más-son – többek között nemen, szexuális irányultságon, életkoron és fogyatékos-son – alapuló, illetve a migránsokkal szembeni hátrányos megkülönböztetéssel

10 Bárd, P. (2014). A gyűlölet-bűncselekmények hatékony üldözésének társadalmi feltételrendszere. In A. Borbír, É. Inzelt, K. Kerecsi, M. Lévy, L. Podolez (szerk). *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére* (pp. 29-39). Eötvös Kiadó.

11 Haritaworn, J. (2010). Queer injuries: the racial politics of “homophobic hate crime” in Germany. *Social Justice*, 37(1), 69-89.

12 Egyenlőségközpontú Unió: a 2020-2025 közötti időszakra szóló nemi esélyegyenlőségi stratégia, COM(2020) 152, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0152>; Egyenlőségközpontú Unió: az EU rasszizmus elleni cselekvési terve a 2020-2025-ös időszakra, COM(2020) 565, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0565>; Egyenlőségközpontú Unió: a román egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer, COM(2020) 620, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0620>; Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020-2035), COM(2020) 689, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0689>; Unió az egyenlőségért: Stratégia a fogyatékosággal élő személyek jogainak érvényre juttatásáért (2021-2030), COM(2021) 101, (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0101>; Az EU gyermekjogi stratégiája, COM(2021) 142, (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142>; Az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására vonatkozó európai uniós stratégia (2021-2030), COM(2021) 615, (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0615>

és gyűlölettel is párosulhat. Ezt interszekcionális (...) megközelítésen keresztül kell figyelembe venni.”¹³

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemről szóló ajánlástervezete tartalmazza, hogy a tagállamoknak el kell ismerniük „a gyűlölet-bűncselekmények eltérő megnyilvánulási módjait és hatását a különböző, egymást keresztező jellemzőkkel és státusszal rendelkező különböző csoportokra és egyénekre”, illetve hogy „a gyűlölet-bűncselekmény összefüggésbe hozható több egymást keresztező személyes tulajdonsággal vagy státusszal, és hogy a gyűlölet-bűncselekmények ilyen megnyilvánulásai gyakran fokozott hatást gyakorolnak az áldozatokra”. Az ajánlástervezet azt is javasolja, hogy hozzanak olyan intézkedéseket, amelyek „figyelembe veszik az interszekcionális áldozattá válás minőségileg eltérő módját, és az áldozatsegítő intézkedéseket ennek fényében kalibrálják”; és hogy a tagállamok ne csak a gyűlölet-bűncselekmények különböző okait, hanem az interszekcionális gyűlölet-bűncselekményeket is „azonosítsák, rögzítsék, kövessék nyomon és elemezzék”.¹⁴

Az interszekcionalitás erősen elvont, elméleti fogalom, jelenlegi alkalmazása a büntető igazságszolgáltatásban és az áldozatsegítő rendszerben Európa-szerte meglehetősen korlátozott.¹⁵ Kutatásunk nagyon kevés olyan jó gyakorlatot azonosított, amely szisztematikusan foglalkozik az interszekcionalitással a vizsgált országokban. Mindazonáltal a következő fejezetekben bemutatjuk, hogy az interszekcionalitás – még ha csak kezdetleges formában is – hogyan valósul meg a gyakorlatban, valamint ajánlásokat teszünk arra, hogy a jó gyakorlatokat hogyan lehetne továbbfejleszteni, hogy azok valóban interszekcionálisak legyenek.

¹³ Egyenlőségközpontú Unió: az EU rasszizmus elleni cselekvési terve a 2020-2025-ös időszakra, COM(2020) 565, (2020), 5. preambulumbekzdés. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0565>

¹⁴ Az Európa Tanács Gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó szakértői bizottsága (PC/ADI-CH) (2023): A Miniszteri Bizottság CM/Rec(20XX)XX ajánlástervezete a tagállamoknak a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni küzdelemről, (2023). <https://rm.coe.int/pc-adi-ch-2023-05-en-draft-recommendation/1680ab5e49>

¹⁵ Borràs Andrés, N., Viggiani, G. és Passante, L. (2023). *Transnational report: The crucial role of intersectional and victim-centred approaches to confronting bias-motivated violence*. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.7885566>

További források

- ▶ European Commission, Directorate General for Justice and Consumers, European network of legal experts in gender equality and non discrimination, & Fredman, S. (2016). *Intersectional discrimination in EU gender equality and non-discrimination law*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/241520>
- ▶ Walser, E. (2020). *Hate crime provisions in EU member states: The importance of an intersectional approach to ensure victims' rights* (G. Siklossy, Ed.). ENAR. https://www.enar-eu.org/wp-content/uploads/intersectionality_and_hate_crime_briefing_final-2.pdf
- ▶ *Intersectionality and Multiple Discrimination*. Council of Europe. <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination>

Mi teszi a jó gyakorlatot?

A jó gyakorlatok azonosítása során ez a kézikönyv a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (*European Institute for Gender Equality*, EIGE) által kidolgozott megközelítésre támaszkodik. Ez a megközelítés magában foglalja egy egységes kritériumrendszer felállítását, amely segít az ígéretes gyakorlatok azonosításában, elemzésében, valamint annak értékelésében, hogy valóban jó gyakorlatok-e, illetve kitér a kiválasztott gyakorlatok terjesztésére is.¹⁶

Ennek keretében négy lépésben végeztük el a kutatást. Először is a projekt konkrét fókuszra előre behatárolta a témát, amelyre vonatkozóan jó gyakorlatokat kerestünk: ez a téma a gyűlölet-bűncselekményekre adott válasz volt, különös tekintettel az áldozatközpontúságra és az interszekcionalitásra. Ezt követően egy sablont készítettünk az egyes „ígéretes gyakorlatok” leírására; ez tartalmazta a kontextusra, a végrehajtó szervezetre, a partnerekre, a célkitűzésekre, az eredményekre és a hatásokra, a költségvetésre, valamint a tanulságokra vonatkozó információkat, a források megjelölésével. A projektben résztvevő partnereket ezután felkértük, hogy azonosítsák be és gyűjtsenek információkat az általuk ígéretesnek ítélt gyakorlatokról az azokat végrehajtó szervezetek bevonásával. Ezeket a gyakorlatokat megvitattuk a nemzeti szinten tartott workshopokon. Következő lépésként az összegyűjtött ígéretes gyakorlatokat kategorizáltuk (módszerek és eszközök mentén, például áldozatsegítés, dokumentáció, képzés, szektorközi kooperáció, szakmai specializáció, tudatosságnövelés stb.). Minden kategóriában kiválasztottunk egy vezető jó gyakorlatot – a listát egy transznacionális workshop keretében véglegesítettük. Az utolsó szakasz a disszemináció

¹⁶ EIGE's approach to Good Practices (2023) *European Institute for Gender Equality*. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/good-practices/eige-approach?language_content_entity=en

volt, amely magában foglalta a nemzeti és transznacionális workshopokon folytatott megbeszéléseket, valamint a jelen kézikönyvet is.

Az EIGE módszertana a következő alapvető kritériumokat tartalmazza minden szakpolitikai területen: átruházhatóság (transzferabilitás), relevancia, hatékonyság, eredményesség, hatásosság és fenntarthatóság. Az EIGE a tanulási / továbbfejlődési potenciált is kiemeli kiválasztási szempontként, ezt elsősorban az érdekelt felek kapacitásépítő potenciáljaként definiálja.¹⁷

Az Európai Bizottság Európai Integrációs Honlapja (*European Website on Integration*, EWSI) – egy átfogó uniós forrás, amely a politikai döntéshozók és a gyakorlati szakemberek számára kínál aktuális információkat és példaértékű megközelítéseket a migránsok integrációjával kapcsolatban – szintén tartalmazza a jó gyakorlatok meghatározását: „*olyan stratégiák, megközelítések és/vagy tevékenységek, amelyekről kutatások és értékelések alapján bebizonyosodott, hogy hatékonyak, eredményesek, fenntarthatóak és/vagy átvihetők, és megbízhatóan vezetnek a kívánt eredményhez.*”¹⁸

E két forrás alapján a következő kritériumokat alkalmaztuk a jó gyakorlatok és ezen belül a vezető jó gyakorlat kiválasztásához:

- ▶ **Hatékonyság:** A jó gyakorlatok célja, hogy pozitív eredményeket hozzanak, és a kezelni kívánt konkrét problémákkal kapcsolatban elérjék a kitűzött célokat.
- ▶ **Bizonyítékokon alapuló:** A jó gyakorlatok gyakran tudományos kutatásokból (pl. felmérések, fókuszcsoporthoz, interjúk, résztvevői megfigyelések stb.) származó empirikus bizonyítékokon alapulnak. A jó gyakorlatok támaszkodhatnak azoknak a közösségeknek az igényeire is, akiket a jó gyakorlat által kezelni kívánt konkrét problémák érintenek. A jó gyakorlatok a fenti empirikus bizonyítékok megállapításait a gyakorlatban alkalmazzák.
- ▶ **Relevancia:** A jó gyakorlatok célja, hogy relevánsak és a konkrét problémák hatékony kezelésére szabottak legyenek.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ What are „good practices”? | *European Website on Integration*. (13 October 2021). European Commission. https://ec.europa.eu/migrant-integration/page/what-are-good-practices_en

- ▶ **Együttműködés:** A jó gyakorlatok kialakítása, végrehajtása és javítása érdekében minden érintett érdekelt felet be kell vonni ezekbe a folyamatokba.
- ▶ **Fenntarthatóság:** A jó gyakorlatoknak – ideális esetben – hosszú távon fenntarthatónak kell lenniük. Ennek azok a gyakorlatok felelnek meg, amelyek a változó környezet fényében is tartósak.
- ▶ **Alkalmazkodóképesség:** A jó gyakorlatok – amellet, hogy fenntarthatóak – alkalmazkodhatnak a változó körülményekhez és igényekhez is. Az alkalmazkodóképesség továbbá azt is jelenti, hogy a jó gyakorlatok képesek az egyedi helyzetekhez vagy a helyi és nemzeti kontextushoz igazodni annak érdekében, hogy sokoldalúbbá, rugalmasabbá és ezáltal értékesebbé váljanak.
- ▶ **Mérhetőség:** A jó gyakorlatok hatékonyságának mérése érdekében mutatókat lehet kidolgozni, amelyek számszerűsítik az erősségeiket és a fejlesztendő területeket.
- ▶ **Átláthatóság:** A jó gyakorlatoknak átláthatónak kell lenniük annak érdekében, hogy lehetővé tegyék az elszámoltathatóságot, megkönyítsék a tanulást és a fejlődést, a finanszírozás fenntarthatóságát, valamint az érdekelt felek bevonását.
- ▶ **Jól dokumentált és kommunikált:** A széleskörű kommunikáció alapvető fontosságú, hogy az érdekelt felek és azok, akik számára hasznos, jobban elérjék a jó gyakorlatot. Továbbá annak érdekében, hogy egy jó gyakorlat adaptálható, átlátható és mérhető legyen, a tervezési, fejlesztési és megvalósítási folyamat minden lépését dokumentálni kell.

További források

- ▶ *Compendium of practices on hate crime.* (2021). Európai Unió Alapjogi Ügynöksége. <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices>
- ▶ Đaković, T. és Senta, C. (2019). *Against hate. Guidebook of good practices in combating hate crimes and hate speech.* <https://www.cms.hr/en/publikacije/against-hate-guidebook-of-good-practices-in-combating-hate-crimes-and-hate-speech>
- ▶ Pullerits, M., Piggott, H., Turley, C., DeMarco, J., Ghezelayagh, S., Tann, J. & Wedlake-James, T. (2020). *Successes and challenges of delivering hate crime community projects. A summary of evaluations from the Hate Crime Community Project Fund, waves 1 and 2 (Research Report 115).* Home Office & NatCen Social Research. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e6b8adf86650c72748487ab/successes-and-challenges-horr115.pdf>

Probléma-leírás

A gyűlölet-bűncselekményeknek az áldozatokra és a tágabb közösségre gyakorolt súlyos és egyedi hatása miatt az áldozatközpontú megközelítés kiemelten fontos a (büntető)eljárásokban. A **gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak szükségleteire szabott áldozatsegítő szolgáltatások** megelőzhetik az áldozatok további traumatizálását, és enyhíthetik az előítéletek által motivált incidenseknek az egyénre és a közösségre gyakorolt hatásait. Az előítélet motiválta incidensek mind az egyénre, mind a közösségre hatással vannak. Az áldozatközpontú megközelítés azt feltételezi, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak kívánságait és tapasztalatait a lehető legnagyobb mértékben meghallgatják, azokat figyelembe veszik és tiszteletben tartják, beleértve azt is, hogy szeretnének-e ilyen segítséget igénybe venni vagy sem. A Counter Hate projektben készült transznacionális jelentés megállapította, hogy a vizsgált országokban egyetlen szervezet sem kínál teljes körű szolgáltatást a gyűlölet-bűncselekmények valamennyi áldozata számára (tehát nem csak egy meghatározott védett tulajdonsággal rendelkező áldozatoknak biztosítanak segítséget).¹⁹ Az ilyen komprehenzív áldozatsegítő rendszer hiánya nélkülözhetetlené teszi a civil szervezetek és az állam közötti horizontális és vertikális együttműködést. A vizsgált országokban közös, hogy az áldozatsegítő szolgáltatások szelektívek és széttöredeztettek.

19 Borràs Andrés, N., Viggiani, G., & Passanante, L. (2023). *Transnational report: The crucial role of intersectional and victim-centred approaches to confronting bias-motivated violence*. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.7885566>

A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak nyújtott támogatási rendszer hatékonysága és áldozatközpontúsága feltételezi az áldozat szükségleteinek átfogó ismeretét. A gyűlölet-bűncselekmény áldozatok sajátos szükségleteinek kimerítő feltérképezéséhez nem szabad alábecsülni az **egyéni szükségletfelmérés** fontosságát. Az áldozattal elsőként kapcsolatba kerülő bűnüldöző hatóságoknak kell elvégezniük az első értékelést az áldozat azonnali biztonsági és védelmi szükségleteinek azonosítása érdekében, míg az áldozatokkal a későbbiekben kapcsolatot tartó speciális áldozatsegítő szolgálatok azonosíthatják és kezelhetik a további szükségleteiket.²⁰ A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak megfelelő, időben történő és célzott segítségnyújtás érdekében elengedhetetlen, hogy a szakosodott áldozatsegítő szolgálatok vagy támogatást nyújtó szervezetek és a bűnüldöző hatóságok között folyamatos legyen az információáramlás.²¹ Csak az átfogó egyéni szükségletfelmérésen alapuló támogatás képes holisztikus módon segíteni a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait. Az egyéni szükségletfelmérés mindenekelőtt azt követeli meg, hogy az áldozatokat meghallgassák és higgyenek nekik; a bűncselekmény esetleges gyűlöletmotivációját ismerjék el, és az eljárásokat ennek megfelelően folytassák le. Továbbá az egyéni szükségletfelmérésnek érzékenynek kell lennie, tükröznie kell az áldozat társadalmi identitását, nemét stb.; és minden áldozat számára hozzáférhető módon kell lefolytatni (érthető tájékoztatás és kommunikáció, tolmácsolás, fizikai hozzáférhetőség stb.).²² Az egyéni szükségletfelmérés célja, hogy megértse az áldozat szükségleteit, azonosítsa a megfelelő védelmi és támogatási intézkedéseket, feltárja, hogy a büntetőeljárás során szükség van-e különleges védelemre, és gondoskodjon arról, hogy az áldozatok a megfelelő

20 Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. (2021). *Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims*. EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR). p. 23. https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/489782_o.pdf

21 A legfontosabb kommunikációs csatornákról lásd: Biztonsági és Együttműködési Szervezet (2021). *Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims*, EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR), p. 28. https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/489782_o.pdf

22 A gyűlölet-bűncselekmény áldozatok egyéni szükségletfelméréshez különféle sablonokat dolgoztak ki, például a THRIVE rendszert, amelyet egyes bűnüldöző szervek használnak az Egyesült Királyságban.

támogató szolgálatokkal kerüljenek kapcsolatba.²³ A sérülékenységek és szükségletek felmérése nem korlátozódhat a sértettnek azon tulajdonságára, amely a bűncselekmény előítéletes motivációjának alapjául szolgált, hanem ki kell terjednie identitásának és élethelyzetének minden olyan aspektusára, amely a segítségnyújtás szempontjából releváns lehet.

Az áldozatsegítő szolgáltatások magukban foglalnak bűncselekmények áldozatainak biztosított minden ingyenes és személyre szabott segítséget. A segítségnyújtás típusa változó: a támogató szolgáltatások leggyakoribb formái a **jogi, orvosi, pszichológiai segítségnyújtás, lakhatási segítségnyújtás, közvetítői szolgáltatások, illetve a helyreállító igazságszolgáltatási eljárásokban nyújtott támogatás vagy a tájékoztatás**. Mivel a gyűlölet-bűncselekmények hatása a közvetlen áldozatokon túlmutathat, az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférést nem szabad csak rájuk korlátozni, hanem ki kell terjeszteni a közvetett áldozatokra is (például családtagokra vagy közeli ismerősökre). A célzott közösség tagjainak vagy bárki másnak, aki érintettnek érzi magát, szintén szüksége lehet valamilyen formában támogatásra.

A támogatáshoz való hozzáférés nem függhet a büntetőeljárás megindításától sem, és nem korlátozódhat az eljárás kezdeti szakaszaira, ha ez egyáltalán megindul: az áldozatokat segítő szolgáltatásoknak folyamatosan rendelkezésre kell állniuk.²⁴ A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak átfogó támogatása meghaladja egyetlen intézmény feladatkörét (és gyakran kapacitásait); az átfogó és jól működő áldozatsegítő rendszer **az állami szervek és a civil szervezetek együttműködésén alapul**. A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak támogatásának alapelvei a következők:

- ▶ **Anonimitás és titoktartás:** az áldozatok biztonságának garantálása és az áldozatsegítés folyamatába vetett bizalmuk erősítése érdekében;
- ▶ **Támogatás:** a pozitív szakmai hozzáállás elősegítése és az áldozatközpontú légkör kialakítása érdekében;
- ▶ **Szervezeti, pénzügyi és területi függetlenség:** a támogató szolgáltató hitelességének biztosítása a bizalomépítés érdekében;

23 Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (2021) *Model Quality Standards for Hate Crime Victim Support*. EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR). p. 18. https://www.osce.org/files/f/documents/1/0/485273_1.pdf

24 Ibid. p. 10.

- ▶ **Az interszekcionalitás és a sokféleség tudatosítása:** a társadalmi, faji, vallási stb. különbségek kritikus szemléletének fenntartása érdekében;
- ▶ **Az ellenálló képesség holisztikus megközelítése:** a gyűlölet-bűncselekmény hatásának mérséklése érdekében, figyelembe véve az áldozat sajátos szükségleteit és a társadalmi, kulturális stb. környezetet.
- ▶ **Diszkriminációmentes és nem ítélező megközelítés.**²⁵

A fenti alapelveknek megfelelő, a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait célzó áldozatsegítő szolgáltatások feltételezik az állami hatóságok és a civil szervezetek közötti, több ágazatot átfogó együttműködést és a kooperáció proaktív fejlesztését.²⁶ Protokollokban, iránymutatásokban kell szabályozni az információáramlást a büntető hatóságok és a támogatást nyújtó szervezetek között, ideértve az átirányítások és kommunikációs csatornák működőképes és átlátható rendszerét, amelyek garantálják, hogy minden releváns információ megosztásra kerül, miközben az áldozatok adatait és személyét bizalmasan kezelik.²⁷

Végül, ha jól működik az áldozatsegítés rendszere, a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai megbíznak a szolgáltatásokat nyújtó szervezetekben, és ezáltal nagyobb valószínűséggel tudják becsatornázni az ügyfeleket stratégiai peres eljárásokba, és ezeken a peres eljárásokon keresztül tovább erősíthetik az áldozatközpontú megközelítést.

Vezető jó gyakorlat

Az **SOS Racism Catalonia (SOS Racisme Catalunya)** egy spanyol civil szervezet, amely a rasszizmus áldozatainak tart fenn **Segítő és Bejelentő Szolgálatot** (*Servei d'Atenció i Denúncia – SAiD*).²⁸ Spanyolországban továbbra

25 Kees, S.-J., Iganski, P., Kusche, R., Świder, M., & Chahal, K. (2016). *Hate Crime Victim Support in Europe | A Practical Guide*. RAA Sachsen (Saxony) - Counselling Services for Victims of Hate Crimes. pp. 31-33. https://www.equalrightstrust.org/sites/default/files/ertdocs/2016_RAA_Saxony-Hate_Crime_Victim_Support_2016_Vers.final_.pdf

26 Részletekért lásd a szektorközi együttműködésről szóló fejezetet.

27 Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *Policy Brief | Hate Crime Victim Support*. p. 43. <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/516375.pdf>

28 SAiD | *Servei gratuït i especialitzat que ofereix atenció a persones que han patit una discriminació o un delict de odi racista*. SOS Racisme. <https://sosracisme.org/said/>

is a rasszizmus a gyűlölet-bűncselekmények elkövetésének fő oka. Bár az elmúlt években a bejelentett rasszista gyűlölet-bűncselekmények számában növekedés figyelhető meg, a gyűlölet motiválta incidensek 80-90%-a láthatatlan marad a büntető igazságszolgáltatás számára. Az állami intézmények gyakran tétlenek maradnak, nem képesek megelőzni a reviktimizációt, és nem nyújtanak hatékony segítséget a rasszista erőszak áldozatainak. A SAiD azzal a céllal jött létre, hogy speciális támogatást biztosítson a rasszizmus áldozatainak, különösen a rasszista gyűlölet-bűncselekmények és a faji alapú diszkrimináció áldozatainak.

Általános céljuk, hogy helyreállítsák az áldozatok jogait és orvosolják az előítéletek által motivált erőszak vagy diszkrimináció által okozott károkat. Ezen túlmenően a SAiD aktívan dolgozik azon, hogy társadalmi fellépéssel és nyilvános érdekvéonyesítéssel ítélje el a rasszizmust, vonja felelősségre a közigazgatásban dolgozókat, és ösztönözze a rasszista gyűlölet-bűncselekmények bejelentését. Pszichoszociális és jogi áldozatsegítő szolgáltatásai magukban foglalják a jogi képviselést (beleértve a panaszok benyújtását), a helyreállító igazságszolgáltatási gyakorlatokat, a pszichoszociális beavatkozásokat és a más szakosodott testületekhez való átirányítást. A rasszista gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak okozott károk orvoslására egyedülálló módon a helyreállító igazságszolgáltatási megközelítést alkalmazzák: ez magában foglalja az elkövető felelősségre vonását, miközben elősegíti a közösség részvételét a konfliktus átalakításában. A SAiD által alkalmazott resztoratív igazságszolgáltatási módszer olyan egyénre szabott beavatkozást támogat, amely a kontextushoz igazodóan orvosolja a kárt, mindezt az áldozatok magányának és elszigeteltségének csökkentése, valamint az egyéni és kollektív másodlagos viktimizáció megelőzése érdekében. A helyreállító igazságszolgáltatás folyamatában minden érintett fél részt vesz: az áldozat, a közösség, amelyhez tartozik és az elkövető.

Az elmúlt években az SOS Racisme évente több, mint 500 áldozatot segített és támogatott, de ezeknek az eseteknek csak egynegyedében tudták teljesíteni a hatóságok felé történő bejelentés feltételeit. A kihívások és akadályok közé tartozik például az, hogy az áldozatok félelem vagy bizalmatlanság miatt feladják a folyamatot, eltűnnek vagy elérhetetlenné válnak, vagy maguk kezelik a konfliktust. A SAiD a közelmúltban javította szolgáltatásait, növelte emberi erőforrásait és diverzifikálta kapcsolattartási csatornáit, hogy a szolgáltatásait

elérhetőbbé tegye. A nagyobb kapacitás és elkötelezettség az elsősegélynyújtásban a rasszista incidensek jobb felismerését és a rasszista gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak jobb kiszolgálását eredményezte. A SAiD mára a speciális szolgáltatásokra szoruló áldozatok kapcsolattartójaként ismert.

Hasonló jó gyakorlatok

A spanyolországi **Roma Titkárság Alapítvány** (*Fundación Secretariado Gitano - FSG*) multidiszciplináris megközelítést alkalmazva dolgozik a romák jogainak átfogó előmozdításán.²⁹ **Calí Programja** (*Programa Calí*) a romákkal szembeni gyűlölet-bűncselekmények és diszkrimináció elleni küzdelemre irányul, és 30 roma női szakértő részvételével nemi szempontokra érzékeny és interszekcionális áldozatsegítő szolgáltatásokat nyújt. Az áldozatokat az egész eljárás során kísérik és segítik: a feljelentéstől az ügyben hozott ítéletig. Az FSG stratégiai pereskedést is folytat, valamint a faji vagy etnikai diszkrimináció áldozatait támogató Nemzeti Szolgálat koordinátori feladatait is ellátja, így további 7 civil szervezettel együttműködve, az ország minden pontján elérhetővé teszi szolgáltatásait. A **LEGEBITRA**, a szlovén LGBTIQ jogvédő szervezet 2015 óta működteti a **Jogi Tanácsadó Programját**, amely a Ljubljana Egyetem Jogi Karán a Jogi Tanácsadó Központ a Diszkrimináció elleni Védelemért részeként jött létre hivatalosan akkreditált tanórán kívüli tevékenységként.³⁰ Elsősorban ingyenes jogi tanácsot nyújt mindenkinek, aki szexuális irányultsága, nemi identitása, nemi önkifejezése vagy nemi jellegei miatt vált diszkrimináció, gyűlöletbeszéd vagy gyűlölet-bűncselekmény áldozatává. A Jogi Tanácsadó Program emellett tájékoztatást és általános útmutatást is nyújt – többek között – a diszkrimináció és a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai számára. A jogi tanácsadáson túl a LEGEBITRA pszichoszociális támogatást is kínál a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak, amely általában megelőzi a jogi tanácsadást. Az olaszországi **Rete Dafne** egy olyan közszolgálat, amely a bűncselekmények áldozatait

29 *Equal Treatment*. Fundación Secretariado Gitano. https://www.gitanos.org/que-hacemos/areas/equal_treatment/index.html.en

30 LEGEBITRA, <https://legebitra.si/>

segíti, nem kizárólag gyűlölet-bűncselekmény fókusszal.³¹ Az áldozatsegítő szolgáltatásokat a helyi hatóságokkal, egészségügyi szolgálatokkal, igazságügyi hatóságokkal, bűnüldöző szervekkel és a megfelelő felhatalmazással rendelkező civil szervezetekkel együttműködve kínálják. A Rete Dafne egy olyan szolgáltatói hálózatot működtet, amely az eljárás kezdeti szakaszában beazonosított igényekhez igazodó speciális szolgáltatásokat nyújt. Az áldozatok által igénybe vehető szolgáltatások közé tartozik a kísérés, a pszichológiai támogatás, a biztonságos helyek fenntartása, a csoporttalálkozók, a közvetítői szolgáltatás (mediáció), valamint a pszichiátriai vagy orvosi tanácsadás. Bár a Rete Dafne szolgáltatásai iránt egyre nagyobb az igény, állami finanszírozása továbbra is alacsony. Az olasz **Meleg Központ (Gay Center)** a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló megkülönböztetés és erőszak áldozatainak nyújt segítséget.³² Szakképzett munkatársai és önkéntesei először is ingyenes segélyvonalat és chat szolgáltatást (*Gay Help Line*); másodszor pszichológiai, orvosi és jogi konzultációkat; harmadszor, családi és szociális mediációt, valamint munkahelyi orientációt biztosítanak az áldozatoknak. Ezenkívül a Meleg Központ az emberi jogok tiszteletben tartásának kultúráját is előmozdítja az erőszak negatív társadalmi és pszichológiai hatásainak mérséklése érdekében. A magyarországi **Háttér Társaság** különféle ingyenes szolgáltatásokat nyújt az LMBTIQ vonatkozású gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak: Jogsegélyszolgálat jogi tanácsadást és képviselőt biztosít a büntetőeljárásokban, az Információs és Lelkiségi Segítő Szolgálat pedig pszichoszociális támogatást nyújt az áldozatoknak.

Tippek és ajánlások

- ▶ Biztosítani kell, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer áldozat-központú megközelítést kövessen.
- ▶ Horizontális és vertikális együttműködést kell kialakítani az állami szervek és a civil szervezetek között.

- ▶ Fel kell térképezni az áldozatok szükségleteit átfogó, egyénre szabott szükségletfelmérés segítségével, amely kiterjed az áldozat identitására és élethelyzetének minden aspektusára.
- ▶ Jól működő, átlátható és hatékony átirányítási rendszert kell kialakítani a különböző áldozatsegítő szolgálatok között.
- ▶ Elérhetővé kell tenni az áldozatsegítő szolgáltatásokat mind a közvetlen, mind a közvetett áldozatok számára.

További források

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Quality Standards for Hate Crime Victim Support*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/odihr/485273>
- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/odihr/489782>
- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2021). *Compendium. Practices on Structural Frameworks for Individual Needs Assessment (INA) of Hate Crime Victims and Referrals*. <https://www.osce.org/odihr/505981>
- ▶ Kees, S.-J., Iganski, P., Kusche, R., Świder, M., & Chahal, K. (2016). *Hate Crime Victim Support in Europe. A Practical Guide*. RAA Sachsen (Saxony) - Counselling Services for Victims of Hate Crimes. <https://www.raa-sachsen.de/support/publikationen/hate-crime-europe-4551>
- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance. (2017). *Ensuring justice, protection, and support for victims of hate crime and hate speech: 10 key guiding principles*. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=48874

³¹ Rete Dafne Italia, <https://www.retedafne.it/>

³² Gay Center. <https://gaycenter.it/>

Feljelentés

Probléma-leírás

A rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB tanácsi kerethatározat előírja: „Minden tagállam meg hozza a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy [a rasszista és xenofób bűncselekmények] kivizsgálása és üldözése – legalább azon legsúlyosabb esetekben, amikor a cselekményt az adott állam területén követték el – ne függjön a cselekmény sértettjének feljelentésétől vagy a büntetőeljárás megindítására vonatkozó indítványától.”³³

Milyen kihívások merülhetnek fel akkor, amikor – amint azt ez a tanácsi kerethatározat is megjegyzi – az áldozatok „különösen sebezhetőek, és visszariadnak az eljárás kezdeményezésétől”?³⁴

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által közzétett 2021-es jelentés szerint az áldozatok által leggyakrabban említett okok, amelyek miatt nem tesznek bejelentést a gyűlölet-bűncselekményről vagy más előítéletes indítatású incidensről, kétféle akadályra utalnak:

- ▶ az előítéletek és a strukturális diszkrimináció tágabb társadalmi kérdései, és
- ▶ a konkrét akadályok a bűnüldöző hatóságokkal és a büntető igazságszolgáltatási rendszerrel való együttműködés során.³⁵

33 A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről, OJ L 328, 6.12.2008, p. 55–58. 8. cikk. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008F0913>

34 Ibid, 11. preambulumbekkezdés.

35 Európai Unió Alapjogi Ügynöksége. (2021). *Encouraging hate crime reporting: The role of law enforcement and other authorities*. p. 30. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>

Míg az akadályok első csoportja az állam és a civil szervezetek részéről egyaránt széles körű fellépést igényel, a büntető igazságszolgáltatással, különösen a bűnüldöző hatóságokkal kapcsolatos aggályok célzott és konkrét intézkedésekkel leküzdhetők vagy mérsékelhetők. A **hatóságok képviselői általi másodlagos viktimizációtól való félelem** a leggyakrabban említett okok között szerepel, amiért az áldozatok nem tesznek feljelentést egy gyűlölet-bűncselekmény miatt. A rendőrség kritikus szerepet játszik a feljelentés során: a gyűlölet-bűncselekmények aluljelentése elleni fellépés szempontjából kulcsfontosságú a diszkriminatív felfogás megszüntetése és a diszkriminatív rendőrségi gyakorlatok elleni aktív küzdelem. A gyűlölet-bűncselekményekre jellemző látencia kezelése és a statisztikai adatokkal való aktív kommunikáció a bűncselekmények létezéséről növeli az áldozatok bizalmát a büntető igazságszolgáltatási rendszerben, és jelzi, hogy rendelkezésre áll a feljelentést elősegítő környezet.³⁶ A megtorlástól és a másodlagos viktimizációtól való félelem elsősorban a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos negatív tapasztalatokkal rendelkező és/vagy identitásukkal küzdő áldozatok esetében lehet megalapozott, különösen, ha több, egymást metsző kiszolgáltatott csoporthoz tartoznak. Ez utóbbi probléma a feljelentés során merülhet fel, mivel az **egymást metsző identitások láthatatlanná válhatnak** – csak az intersekcionalitásra érzékeny rendszer képes megragadni az ilyen összetettséget.

Az áldozatok továbbá tarthatnak az elkövetők megtorlásától, a közösségükön belüli megbélyegzéstől és kiközösítéstől. Ezek a félelmek szorosan kapcsolódnak a **magánélethez és a biztonsághoz**, ezért olyan jogi keretet kell kialakítani, amely garanciákat biztosít, és egy olyan rendszert, amely a gyakorlatban képes eloszlatni ezeket az aggodalmakat.

A gyűlölet-bűncselekményekkel és az áldozatok jogaival kapcsolatos jogi tudatosság korrelál az áldozatok hajlandóságával az előítélet motiválta incidensek feljelentésére. Ha az áldozatok tapasztalataikat nem azonosítják gyűlölet-bűncselekményként, vagy nem tudnak a rendelkezésre álló támogatásról, elutasíthatják az intézményesített megoldásokat.

36 Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról, valamint a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, (2012), 1. cikk. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029>; lásd még: EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime recording, data collection and encouraging reporting. (2021). *Key guiding principles on encouraging reporting of hate crime: The role of law enforcement and relevant authorities*. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196

Ezenkívül a feljelentések hozzáférhetősége, kényelmetlensége és bürokratikus jellege is akadályt jelenthet az áldozatok számára: az FRA felméréseiben sok áldozat jelölte meg ezeket okként, miért nem jelentették az őket ért incidenseket. A mechanizmusok összetettsége miatt az áldozatok kihívásokkal szembesülhetnek a gyűlölet-bűncselekmények feljelentése előtt és közben. E nehézségek közé tartozik az eljárásokkal és a rendelkezésre álló támogatással kapcsolatos ismeretek hiánya, az ilyen eljárásokban való eligazodás kihívásai, a jogi nyelv vagy a lakóhely szerinti ország nyelvének használata, valamint a hosszadalmas és lassú bürokratikus eljárások.

A gyűlölet-bűncselekmények feljelentésében rejlő kihívások és akadályok felismerése mellett hangsúlyozni kell, hogy a feljelentés több okból is kulcsfontosságú: megtétele elengedhetetlen ahhoz, hogy a büntető igazságszolgáltatás mozgásba lendüljön, az elkövetőket felelősségre vonják és végső soron ahhoz, hogy az áldozatoknak **igazságot szolgáltatassanak**. A feljelentés továbbá segíti, hogy az áldozatok hozzáférjenek **az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz, amelyek segítenek megbirkózni** az áldozattá válás következményeivel, bár a feljelentés nem lehet előfeltétele az ilyen támogató szolgáltatások igénybevételének. Ha a gyűlölet motiválta incidensekre vonatkozó pontos adatokat szisztematikusan összegyűjtik, **bizonyítékokon alapuló, megfelelő és célzott közpolitikákat lehet kidolgozni** a gyűlölet-bűncselekmények megelőzésére és leküzdésére. A hatékony jelentéstétel közösségi és országos szinten is hozzájárulhat a gyűlölet-bűncselekmények jobb megértéséhez, a kérdéssel kapcsolatos tudatosság növeléséhez, és erősítheti az egyének csoportjai közötti szolidaritást.

Amint a FRA jelentése kiemeli, a jelentéstételhez kapcsolódó problémák, például az aluljelentésnek vagy a feljelentés visszautasításának jobb megértéséhez figyelembe kell venni az interszekcionális nézőpontot: „Az interszekcionális tapasztalatok és a többféle előítéletet tartalmazó gyűlölet-bűncselekmények és zaklatás megértése szükséges ahhoz, hogy hatékony intézkedéseket lehessen kidolgozni az aluljelentések kezelésére és a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemre”.³⁷

37 Európai Unió Alapjogi Ügynöksége. (2021). *Encouraging hate crime reporting: The role of law enforcement and other authorities*. p. 22. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>

Vezető jó gyakorlat

A litván **Alternatív Gyűlölet-bűncselekmény Bejelentő Felület** vagy más néven a „**Pranesk**” platform egy 6 lépésből álló online platform, amely megkönnyíti a gyűlölet-bűncselekmények bejelentését.³⁸

A platformot civil szervezetek hozták létre annak érdekében, hogy a gyűlölet-bűncselekmények vagy gyűlöletre uszítás áldozatai és ezek szemtanúi számára könnyen hozzáférhető felületet hozzanak létre, ahol a civil szervezetek vagy a rendőrség felé bejelenthetik az ilyen bűncselekményeket, és segítséget kaphatnak. Az online platformot a Litván Emberi Jogi Központ kezeli három fő civil szervezettel együttműködve:

- ▶ az Európai Emberi Jogi Alapítvány (*Europos Žmogaus Teisių Fondas*),³⁹ amely ingyenes jogsegélyt nyújt minden gyűlöletre uszítással vagy gyűlölet-bűncselekménnyel kapcsolatos ügyben, segíti a beadványok elkészítését, elkíséri a sértettet a tárgyalást megelőző nyomozás során, és támogatja őket a tárgyalás során;
- ▶ az Nemzeti Meleg Szövetség (*Asociacija Lietuvos Gėjų Lyga*, LGL),⁴⁰ amely ingyenes jogi segítséget nyújt a gyűlölet-bűncselekmények LMBTIQ áldozatainak; és
- ▶ a Vöröskereszt,⁴¹ amely ingyenes jogi segítséget nyújt az EU-n kívüli országokból érkező, gyűlölet-bűncselekmények áldozatává vált külföldieknek.

A platform célja, hogy **jogi támogatást nyújtson a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak, és segítsen csökkenteni a gyűlölet-bűncselekmények bejelentésének késedelmét** Litvániában. Célja továbbá, hogy ösztönözze a gyűlölet-bűncselekmények bejelentését azáltal, hogy alternatív bűnügyi feljelentési platformot biztosít az ilyen bűncselekmények áldozatai számára. A bejelentő felület négy nyelven érhető el: litván, angol, orosz és

38 *Report hate crimes*. Mano Teisés Pranesk. <https://manoteises.lt/pranesk/en/>

39 *Europos Žmogaus Teisių Fondas (EFHR)*. <https://lt.efhr.eu/>

40 *LGL - Nacionalinė LGBT teisių organizacija*. <https://www.lgl.lt/en/>

41 *Teisinė pagalba*. Vöröskereszt Litvánia. <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/teisine-pagalba/>

lengyel. A platformot teljes mértékben civil szervezetek működtetik, a litván rendőrség pedig hivatalos partnere a kezdeményezésnek.

A bejelentés menete a következő: a bejelentést tevő személy tájékoztatást ad magáról, az elkövetett bűncselekmény körülményeiről, arról, hogy szeretné-e ezt a rendőrségen jelenteni, illetve hogy szüksége van-e támogatásra, és lehetővé teszi-e a bejelentő platform üzemeltetői számára, hogy a megadott információk alapján eljárjanak. Mivel a bejelentő szabadon dönt a további lépésekkel kapcsolatban, a bejelentést továbbíthatják a bűnüldöző hatóságoknak vagy a fent említett civil szervezeteknek, akik jogi segítséget, pszichológiai és érzelmi támogatást tudnak nyújtani, vagy pedig egyáltalán nem továbbítják, hanem a Litván Emberi Jogi Központ⁴² adatként megőrzi. Az ilyen típusú információk – anonim módon – hozzájárulnak a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jobb és pontosabb nemzeti szintű statisztikához. Ezenkívül az alternatív bejelentési módszerek alkalmazása hatékonyan segítheti a gyűlölet-bűncselekmények látenciája elleni küzdelmet.

A platform olyan alapvető definíciókat is tartalmaz, mint a gyűlölet-bűncselekmény fogalma, a gyűlölet-bűncselekmény és a gyűlöletbeszéd elhatárolása, valamint a gyűlölet-bűncselekmény feljelentésének lépései. A projektben jelenlévő interdiszciplináris perspektívára és áldozat-közpon-túságra reflektálva a weboldal lehetővé teszi a jelentéstevő személy számára, hogy többféle előítéletes indíték közül válasszon, és a saját helyzetére vonatkozó információkat kapjon.

Hasonló jó gyakorlatok

Hasonló jó gyakorlat Görögországból a **Rasszista Erőszakot Dokumentáló Hálózat** (*Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας*, REDH).⁴³ Az REDH-t 2011-ben hozták létre két fő céllal: a gyűlölet vagy előítélet motiválta erőszakos cselekmények dokumentálására szolgáló hivatalos és hatékony rendszer hiányának kezelésére, valamint a szolgáltatásaikat igénybe

42 Litván Emberi Jogi Központ. <https://www.zmogausteisiugidas.lt/>

43 *Rasszista erőszakot rögzítő hálózat*. ΕΕΔΑ – Emberi Jogok Nemzeti Bizottsága. <https://www.nchr.gr/en/racist-violence-recording-network.html> – lásd még a Dokumentáció fejezetben.

vevő személyeket érintő ilyen eseteket önállóan dokumentáló szervezetek közötti együttműködés elősegítésére. Ehhez kapcsolódik a **Görög Rendőrség rasszista erőszak bejelentésére szolgáló segélyvonala (11414)**. Ez egy 0-24 óráig elérhető telefonszám, amely biztosítja az áldozatok anonimitását és a kommunikáció titkosságát. Olaszországban a fent említett **Meleg Segélyvonal** az ország egész területén működik. Ezeket a telefonvonalakat inkább áldozatsegítő eszközöknek tekinthetjük; mindazonáltal közvetlenül vagy közvetve hozzájárulhatnak a gyűlölet-bűncselekmények bejelentéséhez vagy pontosabb információk gyűjtéséhez. A **Jelentsd a homofóbiát!** felületet a Háttér Társaság működteti, ahol az áldozatok gyűlölet-bűncselekményeket, gyűlöletbeszédet és diszkriminációt jelenthetnek.⁴⁴ A felhasználók névtelenek maradhatnak, vagy megadhatják elérhetőségeiket, és eldönthetik, hogy szeretnék-e, hogy a történeteiket köztegyék és/vagy segítséget kapjanak. A közzétételre megjelölt történeteket szerkesztés után megosztják a weboldalon, és felhasználják a kommunikációban, hogy tovább népszerűsítsék a bejelentőfelületet, és felhívják a figyelmet az LMBTIQ emberek mindennapjaiban tapasztalt nehézségekre.

Tippek és ajánlások

- ▶ Alakítsanak ki ágazatközi együttműködést és partnerségeket a civil szervezetek és a büntető igazságszolgáltatási hatóságok között a gyűlölet-bűncselekmények feljelentésének ösztönzése érdekében.
- ▶ Biztosítsanak több vagy alternatív, könnyen használható bejelentési csatornát.
- ▶ Vegyék figyelembe a interszekcionális nézőpontot és identitásokat, ismerjék fel a többszörös előítélet motiválta gyűlölet-bűncselekményeket, és igazítsák ezekhez a bejelentésre szolgáló csatornákat és eljárásokat.
- ▶ A szélesebb közönség elérése érdekében több csatornán és felületen keresztül népszerűsítsék a bejelentőfelületeket.

44 <https://jelentsd-a-homofobiat.hu/>

- ▶ Biztosítsanak hozzáférhető feljelentési csatornákat az áldozatok széles körének igényeihez igazodva (pl. több nyelven, nagy kontrasztú színek használatával, alternatív szöveg, feliratok és átiratok biztosításával a képekhez és videókhoz).

További források

- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime recording, data collection and encouraging reporting. (2021). *Key guiding principles on encouraging reporting of hate crime: The role of law enforcement and relevant authorities*. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196
- ▶ Európai Unió Alapjogi Ügynöksége. (2021). *Encouraging hate crime reporting: The role of law enforcement and other authorities*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>
- ▶ Pezzella, F. S., Fetzner, M. D., & Keller, T. (2019). The Dark Figure of Hate Crime Underreporting. *American Behavioral Scientist*, 000276421882384. <https://doi.org/10.1177/0002764218823844>

Nyomozati és ügyészégi protokoll

Probléma-leírás

A gyűlölet-bűncselekményeket minden lényeges szempontból elismerő jogszabályok elfogadása csak az első lépés a jelenség elleni hatékony küzdelemben. A bűnüldöző és büntető igazságszolgáltatási szerveknek **útmutatásra lehet szükségük** a jogszabályok egyes aspektusainak értelmezéséhez. Még ha a gyűlölet-bűncselekmény definíciója egyértelmű is, azonosításuk és bizonyításuk kihívást jelenthet, mivel az az elkövető belső lelki állapotának (motivációjának) feltárásával jár. Ezért alakították ki az **előítélet-indikátorok koncepcióját** mint heurisztikus eszközt, amely segíti a gyűlölet-bűncselekmények azonosítását és útmutatóként szolgál a nyomozás során. Az áldozatok további traumatizálása számos büntető-eljárásban probléma, de a bűncselekmény érzékeny jellege és az áldozatok többségének hátrányos társadalmi helyzete miatt különösen gyakori a gyűlölet-bűncselekmények miatt indított eljárásokban. A bűnüldöző és büntető igazságszolgáltatási szakembereknek ezért útmutatásra van szükségük ahhoz, hogy **megelőzzék a további traumatizációt, valamint biztosítsák az áldozatokkal szembeni érzékeny és tiszteletteljes bánásmódot**.

A nyomozati és ügyészégi protokollok **az illetékes állami szervek által hivatalosan elfogadott és kiadott** szabályzatok: ezek gyakorlati útmutatást nyújtanak a bűnüldöző és büntető igazságszolgáltatási szervek számára a jogszabályok által előírt feladataik ellátásához. Olyan standard eljárásokat alakítanak ki, amelyek garantálják, hogy ezen szervek a mindennapi működésük során a jogszabályi kötelezettségeiknek megfelelően járnak el és követik a jó gyakorlatokat. Amellett, hogy útmutatást adnak a gyakorlati

szakemberek számára, támpontként is szolgálnak, amelyhez viszonyítva az egyes esetek kezelését értékelni lehet, emellett pedig a szakemberek képzésének alapját is adhatják.

A nyomozati és ügyészégi protokollok még azokban az országokban is bevezethetők, amelyek büntetőjogukban nem ismerik el önálló bűncselekmény-típusként a gyűlölet-bűncselekményeket. A gyűlölet-bűncselekmények minden esetben büntetőjogilag üldözendő cselekménynek minősülnek, és ezért nyomozást, vádemelést és büntetést igényelnek, függetlenül attól, hogy a törvény általában az előítéletes indítékkal vagy különösen a konkrét áldozati csoport ellen elkövetett bűncselekményekre ír-e elő súlyosabb szankciót. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) kimondta, hogy a hatóságoknak akkor is kötelessége kivizsgálni és a büntetés kiszabásakor figyelembe venni a bűncselekmény előítéletes indítékát, ha nincs *sui generis* gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó rendelkezés, vagy az előítéletes motivációt nem ismerik el súlyosító körülményként.⁴⁵ A nyomozati és ügyészégi protokollok tartalmazhatják az interszekcionális vagy a különböző alapon elkövetett gyűlölet-bűncselekmények elismerését is. Ezek a protokollok tehát segíthetnek **pótolni a jogszabályi hiányosságokat**, és összhangba hozhatják a jogszabályokat és a gyakorlatot az EJEB ítéleteivel.

Vezető jó gyakorlat

Magyarországon az Országos Rendőrfőkapitány 2019 júliusában adta ki a **30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítást** a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról. Az utasítás az EBESZ ODIHR által kidolgozott definícióra építve megalkotja a gyűlölet-bűncselekmények egyértelmű fogalmát, de hivatkozik a magyar Büntető Törvénykönyvben szabályozott konkrét bűncselekményekre is. Általános kötelezettségként rögzíti, hogy minden bűncselekmény esetében fel kell tárni a lehetséges előítéletes motivációt. Az utasítás tartalmazza az előítélet indikátorok listáját és a kötelezettséget, hogy az összes előítélet indi-

kátort rögzítsék az ügy irataiban. Minden gyűlölet-bűncselekmény esetében fennáll a belső jelentés kötelezettsége a tevékenységirányító központ és a gyűlölet-bűncselekmények országos szakvonalvezetője felé. Végül az utasítás előírja, hogy az összes gyűlölet-incidenst figyelemmel kell kísérni, még azokat is, amelyek nem esnek a büntetőjog hatálya alá. Az utasítás egyértelművé teszi, miként kezelhetők a különleges személyes adatok, ha az a vizsgálathoz szükséges (közvetlen kérdések tehetők fel, válaszok rögzíthetők). Az utasítás a rendőrségen belül egy külön intézményi struktúrát alakít ki: a gyűlölet-bűncselekmény hálózatot (szakvonal), amely országos gyűlölet-bűncselekmény szakvonalvezetőből, vármegyei szintű szakvonaltartókból és helyi mentorokból áll. Az utasítás tartalmazza azt a kötelezettséget is, hogy minden közrendvédelmi rendőr és bűnügyi nyomozó számára évente gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzést kell biztosítani.

Az utasítás konkrét iránymutatást ad **az áldozatokkal való kommunikációhoz** a másodlagos viktimizáció minimalizálása és az áldozatokkal való együttműködés elősegítése érdekében. Előírja, hogy *„a rendőr az áldozattal nyugodt, objektív és a szakszerűség keretein belül az áldozatot támogató kommunikációt köteles folytatni. A rendőr az áldozat viselkedésével, kultúrájával, származásával, közösségével kapcsolatban nem jeleníthet meg személyes értékítéletet, köteles tartózkodni a sztereotip, előítéletes hordozó vagy az áldozat hibáztatására utaló szavak és kifejezések használatától.”* A rendőröknek megfelelő tájékoztatást kell adniuk az áldozatnak a rendőri intézkedés várható menetéről és a rendőrséggel való kapcsolattartás módjairól, valamint az állami szervek és a civil szervezetek által nyújtott áldozatsegítő szolgáltatásokról. Az utasítás rögzíti, hogy a rendőrök kiemelt hangsúllyal vizsgálják meg az áldozat különleges bánásmódra való igényét. A különleges személyes adatokra vonatkozóan az utasítás kimondja, hogy a valós vagy vélt személyes jellemzőt csak az eljáráshoz szükséges mértékben, a sértett méltóságát, szükségleteit és érzékenységét tiszteletben tartva kell rögzíteni.

Az utasítás elismeri a **gyűlölet-bűncselekmények közösségi dimenzióját**, és előírja, hogy gyűlölet-bűncselekmény gyanúja esetén *„az áldozattal azonos, a gyanúsított előítéletének tárgyát képező tulajdonságokkal rendelkező csoportok irányában olyan tartalmú üzenet közvetítésére, amely szerint*

⁴⁵ Angelova és Iliev kontra Bulgária ügy (55523/00), (2007). par. 115-117. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-81906>

a gyűlölet-bűncselekmények minden esetben kivizsgálásra kerülnek.” Ha korábban történt az áldozattal vagy a vele azonos, az elkövetett cselekmény előítélet-motivációjának alapját képező tulajdonsággal vagy tulajdonságokkal rendelkező csoportok ellen hasonló eset, a rendőrök ezt az ügy irataiban rögzítik, és a közösség bevonásával szükség esetén felhívást tesznek közzé.

A rendőrségi protokoll kiadását **civil szervezetek** közel tízéves érdekérvényesítő munkája előzte meg. Ebben különösen aktív szerepet vállalt a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (GYEM),⁴⁶ amely jogvédő szervezetek és akademikusok koalíciójaként működik. A rendőrségi protokoll elfogadása ellen leggyakrabban a következő érvek hangzottak el: (1) a gyűlölet-bűncselekményekhez nincs szükség speciális ismeretekre, készségekre, eljárásokra, azokat ugyanúgy kell kivizsgálni, mint minden más bűncselekményt; (2) a rendőrség nem tud minden típusú bűncselekményre protokollt készíteni; és (3) a nyomozást nem lehet szabványosítani, a rendőröknek önállóságra van szükségük, hogy eldöntsék adott helyzetben mi a legjobb lépés. Cáfolatként a civil szervezetek jelentéseket tettek közzé a bűnüldöző szervek rendszerszintű jogszabály-végrehajtási hiányosságairól, valamint felhívták a figyelmet a nemzetközi jó gyakorlatokra. A fordulópont 2016-ban következett be, amikor a kormány elfogadta az ilyen protokoll kidolgozásának szükségességére vonatkozó az ENSZ egyetemes időszakos felülvizsgálata (*universal periodic review*, UPR) ajánlást, a későbbiekben pedig erre lehetett támaszkodni a hazai érdekérvényesítés során. 2017-ben a rendőrség megerősítette, hogy valóban dolgoznak egy ilyen protokollon. A dokumentumot közösen dolgozták ki: a GYEM összeállította a megfontolandó kérdések listáját, magát a szöveget pedig a rendőrség készítette, és fogadta el 2019-ben.

⁴⁶ Lásd még a szektorközi együttműködésről szóló fejezetet.

Hasonló jó gyakorlatok

Számos más országban is léteznek hasonló protokollok és iránymutatások. Litvániában például a Legfőbb Ügyészség **módszertani ajánlásokat adott ki a gyűlölet-bűncselekményekkel és gyűlöletbeszéddel kapcsolatos tárgyalás előtti vizsgálatra vonatkozóan**, amelyek legújabb változata 2020 áprilisában lépett hatályba. 2015-ben a Katalán Kormány Jogi Tanulmányok és Szakmai Képzési Központja **gyakorlati kézikönyvet adott ki a gyűlölet-bűncselekmények és a diszkrimináció nyomozásával és a vádemeléssel kapcsolatban**. 2016-ban a katalán belügyminisztérium elfogadta a **Biztonsági erőknek a gyűlölet-bűncselekményekre és a diszkriminációra vonatkozó jogi normákat sértő magatartások elleni cselekvési protokollját**.

Tippek és ajánlások

- ▶ Fogadjanak el nyomozati és büntetőeljárési protokollokat a jogszabályok végrehajtásának elősegítése, vagy a jogszabályi hiányosságok pótlása érdekében.
- ▶ Ezen protokollok adjanak egy átfogó, könnyen érthető definíciót a gyűlölet-bűncselekményekre.
- ▶ A protokoll tartalmazzon az előítélet indikátorok listáját, valamint azt a kötelezettséget, hogy az ilyen indikátorokat rögzítsék az ügy irataiban.
- ▶ Használjanak olyan nyelvezetet, amely lehetővé teszi az egynél több tulajdonságon alapuló előítélet-motiváció felismerését.
- ▶ A protokoll tartalmazzon gyakorlati útmutatást a további traumatizáció elkerülésére és az áldozatokkal szembeni érzékeny és tiszteletteljes bánásmód biztosítására.
- ▶ Vonják be a civil szervezeteket az ilyen protokollok kidolgozásába és értékelésébe.

További források

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) (2021). *Model Guidance on Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims in the Criminal Justice System* OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/8/f/499513.pdf>
- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) (2014). *Prosecuting Hate Crimes: A Practical Guide*. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/124532.pdf>
- ▶ *Investigation of Hate Crimes**. International Association of Chiefs of Police (IACP). <https://www.theiacp.org/resources/policy-center-resource/hate-crimes>

Szakemberek képzése

Problémaelírás

A jó minőségű szabályozás, sőt a kifinomult nyomozati és ügyészégi protokollok megléte sem garantálja a jogszabályok megfelelő végrehajtását, vagy a további traumatizáció elkerülését, ha az azokat alkalmazni rendelt szakemberek nincsenek tisztában velük, vagy nem tudják, hogyan kell azokat a gyakorlatba átültetni. Nem elég pusztán a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó megfelelő jogszabályok megalkotása, azok hatékony végrehajtását a bűnüldöző és büntető igazságszolgáltatási hatóságok tagjainak átfogó képzésével kell biztosítani.⁴⁷

A bűnüldöző szervek személyi állományának (például a rendőröknek) és általában a büntető igazságszolgáltatási rendszer tagjainak alapképzése nem veszi kellően figyelembe a gyűlölet-bűncselekmények sajátosságait és az ilyen bűncselekmények áldozatainak egyedi igényeit. Az alap- és továbbképzési tantervek nem készítik fel a büntető igazságszolgáltatási szakembereket a gyűlölet-bűncselekmények hatékony kivizsgálására, és arra, hogy partnerségben dolgozzanak az előítélet motiválta incidensek kivizsgálása és az elkövetők felelősségre vonása, valamint a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogszabályok szerinti elítélése érdekében. Tekintettel a gyűlölet-bűncselekmények sajátos természetére, a büntető igazságszolgáltatási rendszer tagjainak, különösen a rendőrségnek, rendelkeznie kell a szükséges ismeretekkel és készségekkel ahhoz, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldo-

⁴⁷ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime training and capacity building for national law enforcement. (2021). *Mapping Hate Crime Training For Law Enforcement And Criminal Justice Authorities in the European Union*. pp. 9-10. https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/wg_hate_crime_training_report_mapping_national_activities.pdf

zataival való kapcsolatfelvétel és a nekik nyújtott támogatás során érzékeny és tiszteletteljes módon járjanak el.⁴⁸ Ha tisztában vannak saját előítéleteikkel, és megértik, hogy ezek miként befolyásolják a munkájukat és a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak nyújtott támogatást, az garanciát jelent arra, hogy empátiával és a lehető legnagyobb érzékenységgel közelítenek az áldozatok és a tanúk felé, és ennek megfelelően bánnak velük, megelőzve az újbóli áldozattá válásukat és a további traumatizálódásukat.

A képzési programoknak a célokat megfogalmazó nemzeti cselekvési terveken és stratégiákon kell alapulniuk: a képzésnek meg kell felelnie a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemben alkalmazott módszereknek. A multidiszciplináris és többszintű megközelítés erősíti az érintett hatóságok (pl. rendőrség, ügyészség, igazságszolgáltatás, valamint az áldozatsegítő rendszer) közötti koordinációt és együttműködést is.⁴⁹

A bűnüldöző vagy büntető igazságszolgáltatási szervek ismereteinek vagy megértésének hiánya a kézikönyvben is tárgyalt számos probléma forrása-ként azonosítható, így például a bűncselekmények alulminősítése, aluljelentettsége, az előítélet motiválta incidensek gyűlölet-bűncselekményként való kivizsgálásának és üldözésének elmulasztása, a gyűlölet-bűncselekmény áldozatok sajátos szükségleteinek figyelmen kívül hagyása, a gyűlölet-bűncselekmény közösségre gyakorolt hatásának elhanyagolása, az áldozatokkal vagy a tanúkkal szembeni előítélet, hogy csak néhányat említsünk.⁵⁰ A büntető igazságszolgáltatási rendszer ezen hiányosságait a lehető leghamarabb orvosolni kell személyre szabott, átfogó, az igényekhez igazított, megfelelő módszertannal megvalósított, minőségi tartalmat közvetítő és rendszeresen ellenőrzött képzési programokkal. A képzési tevékenységeknek időszakosan

48 Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims: Training Course for Criminal Justice Professionals*. p. 23. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/512437.pdf>

49 EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance. (2017). *Hate Crime Training for Law Enforcement and Criminal Justice Authorities: 10 Key Guiding Principles*. p. 6. https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/hlg_conclusions_paper_hate_crime_training_final_rev_43050.pdf

50 Bayer, J. & Bárd, P. (2020). *Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Directorate-General for Internal Policies 101-105. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf)

ismétlődőnek kell lenniük, azaz nem korlátozódhatnak az alapképzésre és az alkalmi továbbképzési programokra. Nemcsak a büntető igazságszolgáltatási rendszer tagjainak van szükségük a gyűlölet-bűncselekményről szóló képzésre, hanem meg kell célozni az ügyvédek, jogászok, áldozatsegítő szolgálatnál dolgozókat is, hiszen ez számukra is hasznos.

Vezető jó gyakorlat

A **Diszkriminációs Cselekmények Elleni Biztonsági Megfigyelőközpont** (*Osservatorio per la sicurezza contro gli atti discriminatori, OSCAD*)⁵¹ egy olasz szervezetközi köztestület, amelyet a rendőrfőkapitány rendelte hozott létre 2010 szeptemberében. Az OSCAD célja, hogy megszervezze és további lendületet adjon az Olasz Nemzeti Rendőrség és a csendőrség (*Carabinieri*) tevékenységeinek a gyűlölet-bűncselekmények megelőzése és a jelenség elleni küzdelem terén.

Az OSCAD fő céljai a következők:

- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények, a gyűlöletbeszéd és a megkülönböztetés minden formájának megelőzése és az ezekkel szembeni küzdelem;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó panaszok benyújtásának megkönnyítése az aluljelentettség elleni hatékony küzdelem érdekében, ezáltal növelve a jelenség láthatóságát;
- ▶ monitorozás, a nyilvánosan elérhető források mélyreható elemzése útján is;
- ▶ javaslat megfelelő beavatkozásokra, a panaszok előrehaladásának nyomonkövetése és tanácsadás a rendőri szerveknek;
- ▶ a bűnüldöző szervek tagjai ismereteinek bővítése, képzésük és tudásuk folyamatos naprakészen tartása az alulminősítés jelensége elleni küzdelem érdekében;
- ▶ a civil szervezetekkel és az olasz nemzeti esélyegyenlőségi testülettel való együttműködés fokozása.

Bármilyen OSCAD-tevékenységet (képzés, kommunikációs kampányok, szándéknyilatkozat, civil szervezetekkel való együttműködés, stb.) a ren-

51 *Diszkriminációs Cselekmények Elleni Biztonsági Megfigyelőközpont – OSCAD*. Polizia di Stato. <https://www.poliziadistato.it/articolo/25241>

dőrfőkapitányság közbiztonsági főigazgatójának jóvá kell hagynia, miután a tevékenységről részletes tájékoztatást kapott a közbiztonsági főigazgató-helyettől, aki egyben az OSCAD elnöke is.

A **képzés** az OSCAD prioritása; ez egy eszköz a rendőrségi alkalmazottak figyelmének felkeltésére, valamint a megkülönböztetés és a gyűlölet-bűncselekmények megelőzésére és leküzdésére irányuló erőfeszítéseik növelésére. A képzések és információs szemináriumok témái kiterjednek az OSCAD-ra és annak hatáskörére; az etnikai profilalkotásra; a gyűlöletbeszédre a közösségi médiában; az emberi jogok elméletére és gyakorlati alkalmazására; a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű és interszex személyek elleni gyűlöletbűnözésre; a roma, szintó és traveller közösségekkel összefüggő kérdésekre; kapacitásépítésre a bűnüldözés terén; és arra, hogy miként kell bánni a kiszolgáltatott helyzetben lévő áldozatokkal.⁵²

Mint sok hasonló kezdeményezés, az OSCAD is számos **akadállyal és kihívással** néz szembe, mint például a kormány, a rendőrség és az összes érintett érdekelt fél elkötelezettségének megőrzése; a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jó minőségű adatok gyűjtésének nehézségei a célzott beavatkozások és stratégiák meghatározása céljából; valamint a szükséges pénzügyi, emberi, stb. erőforrások biztosítása.

Hasonló jó gyakorlatok

Nem könnyű olyan szisztematikus megközelítést találni a gyűlölet-bűnözéssel kapcsolatos képzések terén, mint amelyet az OSCAD kínál, de Európában azért vannak más jó gyakorlatok is. A **Katalóniai Átfogó LGBTI Segítő Szolgálat** (*La Xarxa de Servei d'Atenció Integral LGBTI+ de Catalunya, SAI*)⁵³ azokkal az áldozatokkal foglalkozik, akiket szexuális irányultságuk, nemi identitásuk vagy a nemi önkifejezésük miatt ér diszkrimináció vagy erőszak, illet tapaszaltak vagy ennek kockázata áll fenn. Ez a szolgáltatás segítséget

⁵² *Promising Practice: Observatory for Security against Acts of Discrimination OSCAD*. (August 19, 2021). European Union Agency for Fundamental Rights. <http://fra.europa.eu/sl/promising-practices/observatory-security-against-acts-discrimination-oscad-o>

⁵³ *Xarxa SAI*. Departament d'Igualtat i Feminismes. <http://igualtat.gencat.cat/ca/ambits-dactuacio/lgbti/xarxa-sai>

nyújt mind az LGBTIQ személyeknek és környezetüknek, mind a kapcsolódó kérdéseken dolgozó szakembereknek. Számos egyéb tevékenység mellett az SAI képzést biztosít az LGBTIQ emberek jogairól és sokszínűségéről az állami szervek számára. A **Rasszista Erőszakot Dokumentáló Hálózat (REDH)**⁵⁴ egy görög kezdeményezés, amely orvosi, szociális és jogi szolgáltatásokat nyújt, miközben közvetlen kapcsolatot tart fenn a rasszista erőszak és más gyűlöletből vagy előítéletből fakadó erőszakos támadás áldozataival. Céljuk az előítélet motiválta erőszakos cselekmények szisztematikus dokumentálása, de gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzést is tartanak a hatóságok és a civil szervezetek számára a gyűlölet-bűncselekmények azonosításával, dokumentálásával és leküzdésével kapcsolatos kérdésekben.

Tippek és ajánlások

- ▶ Építsék be a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzést a büntető igazságszolgáltatási szakemberek alap- és továbbképzési tantervébe.
- ▶ Használják a meglévő képzési anyagokat és online tanulási lehetőségeket, tervezzenek kifejezetten a célcsoportokra szabott képzést.
- ▶ Használjanak gyakorlaton alapuló oktatási módszereket a gyűlölet-bűncselekmények elleni képzésben.
- ▶ Biztosítsanak megfelelő finanszírozást a képzési tevékenységekhez, ideértve az oktatóként eljáró szakértők díjazását.
- ▶ Gondoskodjanak arról, hogy a résztvevők továbbképzési kreditpontokat és/vagy bizonyítványt kapjanak a képzés elvégzése után.

További források

- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *The Sensitive and Respectful Treatment of*

⁵⁴ *Rasszista Erőszak Dokumentáló Hálózat*. ΕΕΔΑ - Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου. <https://www.nchr.gr/en/racist-violence-recording-network.html>. További részletekért lásd a Dokumentációról szóló fejezetet.

Hate Crime Victims Training Course for Criminal Justice Professionals
<https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/512437.pdf>

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2018). *Manual On Joint Hate Crime Training For Police And Prosecutors* <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/402296.pdf>
- ▶ EU Agency for Law Enforcement Training (CEPOL). (2023) *Strategic approaches to embedding hate crime and hate speech training in national training programmes for law enforcement: a compass* https://commission.europa.eu/system/files/2023-04/strategic_approaches_hct-hst_le.pdf
- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance (2017) *Hate Crime Training For Law Enforcement And Criminal Justice Authorities: 10 Key Guiding Principles* https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/hlg_conclusions_paper_hate_crime_training_final_rev_43050.pdf
- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia, Working Group on hate crime training and capacity building for national law enforcement (2021). *Mapping Hate Crime Training For Law Enforcement And Criminal Justice Authorities In The European Union* https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/wg_hate_crime_training_report_mapping_national_activities.pdf

Szakmai specializáció

Probléma leírás

Az előzőekben már kifejtettük, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak sajátos és eltérő szükségleteik vannak, mint más bűncselekmények áldozatainak. Gyakran hangsúlyozzuk azt is, hogy a gyűlölet-bűncselekmények azonosításához, kivizsgálásához és üldözéséhez szükséges alapvető készségek nélkül nem lehet igazságot szolgáltatni az áldozatoknak, és anélkül a gyűlölet-bűncselekmények által érintett közösségek sem fognak bízni a büntető igazságszolgáltatásban. Csak a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogszabályok pontos, igazságos és átlátható alkalmazása biztosíthatja, hogy ezen cselekmények ne maradjanak bejelentés nélkül, és az elkövetők pedig ne maradjanak büntetés nélkül. A gyűlölet-bűncselekményekre és a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak igényeire szakosodott szakemberek nélkül nem adható megfelelő intézményi választ az előítélet motiválta bűncselekményekre.

A büntető igazságszolgáltatási rendszerben és az áldozatoknak nyújtott támogatási szolgáltatásokban tapasztalható, hogy a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos specializáció hiánya összefügg az esetek aluljelentettségével, helytelen kezelésével és alulminősítésével, valamint az áldozatok további traumatizálásával. Ezek végső soron aláássák az áldozatok bizalmát abban, hogy a hatósági eljárások bármilyen hatékony jogorvoslatot vagy igazságot kínálhatnak. Egyes szervezetek, például a rendőrség vagy az ügyészség kiterjedtek, számtalan részleggel és szakemberrel rendelkeznek. A bűnüldöző szerveken belüli szakosodott egységek nélkül a gyűlölet-bűncselekmények kivizsgálása és üldözése kihívást jelenthet, ez pedig magában hordozza annak lehetőségét, hogy nem megfelelően reagálnak az előítélet motiválta incidensekre. Ez ahhoz vezethet, hogy a marginalizált közösségek

védelem nélkül maradnak, magas esetükben a reviktimizáció, és ki vannak téve a további áldozattá válásnak.

Az igazságszolgáltatás gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó szakmai specializációja nélkül előfordulhat, hogy az elkövetők gyűlöletmotivációját nem ismerik fel – ez pedig hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyűlölet-bűncselekményeket nem szankcionálják megfelelően, és az elkövetőket csak az adott bűncselekmény előítélet-motivációtól mentes tényállása alapján ítélik el. Ez az üzenet aláássa a gyűlölet-bűncselekmények leküzdésére tett erőfeszítéseket, és elriasztja az áldozatokat a gyűlölet motiválta incidensek bejelentésétől. A gyűlölet-bűncselekményekre szakosodott személyzet és/vagy egységek iránti igény nem korlátozódik az igazságszolgáltatási rendszeren belüli szervekre – az áldozatsegítő szolgálatok (mind állami, mind civil szervezetben dolgozó) munkatársainak is azonos kompetenciákkal kell rendelkezniük. Ideális esetben a büntető igazságszolgáltatási rendszeren belüli és kívüli szakosodott egységek vertikálisan és horizontálisan is együttműködnek. Összefoglalva: a gyűlölet-bűncselekményekre irányuló szakosodás nélkül kihívást jelent az előítélet motiválta incidensek pontos azonosítása, dokumentálása és az azokra való megfelelő válaszlépés, ami a bűncselekmények aluljelentettségét és esetleges téves vagy alulminősítését eredményezi.

Vezető jó gyakorlat

2013 óta minden spanyol tartományban, az **Egyenlőség Büntetőjogi Védelméért és a Diszkrimináció Elleni Tevékenységért Felelős Ügyészek Hálózatának** tagjaként külön ügyész dolgozik az egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség elvét fenyegető bűncselekmények elleni válaszlépéseken.⁵⁵ A szakosodott ügyészek a spanyol ügyészség gyűlölet-bűncselekményekkel és diszkriminációval foglalkozó főügyészeinek koordinálása alatt működnek. Ezt a pozíciót 2011-ben hozták létre a diszkrimináció elleni küzdelemben és az áldozatvédelemben tapasztalt hiányosságok intézményes kezelésére. A hálózat azzal a céllal indult és működik ma is, hogy

⁵⁵ *Delitos de odio y discriminación*. Ministerio Fiscal. <https://www.fiscal.es/-/delitos-de-odio-y-discriminacion>

összehangolt és egységes választ adjon a gyűlöleten és diszkrimináción alapuló bűncselekményekre. A cél megvalósítása érdekében az Állami Főügyészség gyűlölet-bűncselekményekre szakosodott ügyészek kijelölését kérte a Tartományi Ügyészségektől.

A gyűlölet-bűncselekményekkel és diszkriminációval foglalkozó főügyésznek a következő **feladatai vannak**:

- ▶ az Egyenlőség Büntetőjogi Védelméért és a Diszkrimináció Elleni Tevékenységért Felelős Ügyészek Hálózatának koordinálása;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények felismerésének biztosítása;
- ▶ statisztikák vezetése;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények miatt indított vagy lefolytatott eljárások nyomon követése;
- ▶ a Spanyolország által a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségek és a nemzeti jogszabályokban megállapított kötelezettségek, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlatából levezetett elvek betartása;
- ▶ más intézményekkel és hatóságokkal történő kapcsolattartás.

Függetlenül attól, hogy vannak szakosodott ügyészek, a spanyol igazságszolgáltatási rendszer továbbra is számos **kihívással néz szembe** a gyűlölet-bűncselekmények terén. Egyrészt, a gyűlölet-bűncselekmények túlnyomó többsége továbbra is láthatatlan, hiszen az áldozatok nem tesznek feljelentést. Másrészt, ahol az eljárás meg is indul, a szakügyész részvétele vagy beavatkozása ellenére továbbra is nehéz bizonyítani az elkövető előítéletes indítékát a tárgyalás során. Végül, a bírúk nem szívesen tekintik a gyűlöletet súlyosító körülménynek az ítélet meghozatala során. Emellett sok esetben a gyűlölet-bűncselekmény miatt indított eljárás még a tárgyalási szakaszt sem éri el, és orvoslatlanul marad, mert nem lehet azonosítani az elkövetőt.

A tapasztalatok alapján az ügyészek hálózata jelentős **hatással van** a büntetőeljárásra. A gyűlölet-bűncselekményekre és a diszkriminációra szakosodott ügyészek kijelölése lehetővé tette az előítélet motiválta bűncselekmények jellemzőinek és sajátosságainak speciális és szakszerű kezelését. A megfelelő szaktudással és kompetenciákkal rendelkező szakemberek hatékonyabban tudják felderíteni és üldözni az ilyen bűncselekményeket.

Az Egyenlőség Büntetőjogi Védelméért és a Diszkrimináció Elleni Tevékenységért Felelős Ügyészek Hálózata elősegíti a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárások egységes kritériumok szerinti alakítását, valamint az azokkal szembeni összehangolt fellépést.

Hasonló jó gyakorlatok

A Görögországban működő **Görög Rendőrségi Szolgálat a Rasszista Erőszak Ellen** (*Υπηρεσίες Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας*) szintén egy államilag fenntartott, gyűlölet-bűncselekmény-specifikus kezdeményezés.⁵⁶ 2012-ben két részleget és hatvannyolc irodát hoztak létre a faji alapú erőszak kezelésére országszerte. A Szolgálat felállításának elsődleges célja a rasszista indítékú erőszak elleni hatékony küzdelem volt. A két specifikus részlegen és a területi irodákban a görög rendőrség több, mint kétszáz képzett tisztviselője dolgozik. A Szolgálat feladata többek között, hogy hivatalból vagy a panasz alapján, illetve a vádemeléseken keresztül beavatkozzon olyan tevékenységek vagy cselekmények kivizsgálásába és üldözésébe, amelyek faji megkülönböztetésre, gyűlöletre vagy erőszakra, és ezek előkészületére vagy elkövetésére uszíthatnak. Ezen felül a szolgálat munkatársai információkat és adatokat gyűjtenek és dolgoznak fel a rasszista bűncselekmények elkövetésével vagy előkészületével kapcsolatban; megfigyelés alatt tartják azokat a helyeket és területeket, ahol fokozott a faji alapú támadások lehetősége; tájékoztatják az áldozatokat vagy panaszosokat jogaikról; és külön nyilvántartást vezetnek a rasszista incidensekről is.

A spanyol **SOS Racisme**⁵⁷ amellet, hogy a rasszizmus áldozatainak nyújt speciális áldozatsegítő szolgáltatásokat, olyan új intézkedések beazonosításán dolgozik, amelyeknek célja a rasszizmus áldozatai által elszenvedett károk helyreállítása, valamint jogaik hatékony elismerése. A spanyol **Roma**

Titkárság Alapítvány (FSG)⁵⁸ a romák jogainak átfogó, multidiszciplináris megközelítésű előmozdításán dolgozik. Az FSG része az Egyenlő Bánásmód Terület, amelynek fő célja a romaellenes diszkrimináció és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése: dokumentálja és figyelemmel kíséri az ilyen cselekményeket, segíti az áldozatokat, felhívja a figyelmet a romák jogaira és képzési tevékenységeket kínál a biztonsági és az igazságszolgáltatással foglalkozó szakemberek számára.

Tippek és ajánlások

- ▶ Hozzanak létre gyűlölet-bűncselekményekre szakosodott egységeket a büntető igazságszolgáltatási rendszeren és az áldozatsegítő szolgálatok keretein belül.
- ▶ Biztosítsanak speciális, gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos képzést a büntető igazságszolgáltatási szakemberek számára.
- ▶ Működjenek együtt az érintett közösségekkel a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe és az áldozatsegítő szolgáltatásokba vetett bizalom kialakítása érdekében.
- ▶ Biztosítsák a többi szakember és munkatárs naprakész tudását a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban, tartsák napirenden a kérdést.

További források

- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR) (2022). *Quality Specialist Support Services for Hate Crime Victims Training Course*. <https://www.osce.org/files/f/documents/a/7/515240.pdf>
- ▶ Pakouta, A. & Forsyth, A. (2020). *LGBT Liaison Officer's Manual of Guidance*. Metropolitan Police. <https://lgbt.police.uk/wp-content/uploads/2020/04/Liaison-Officer-Manual.pdf>

⁵⁶ *In general* | Ελληνική Αστυνομία.. Hellenic Police Ministry of Citizen Protection. <https://www.astynomia.gr/hellenic-police-services-against-racist-violence/in-general/?lang=en>

⁵⁷ *Qui som*. SOS Racisme. Letöltve 2023. november 8-án, innen: <https://sosracisme.org/que-es-sos-racism/>. A részletekért lásd az áldozatsegítésről szóló fejezetet.

⁵⁸ *Fundación Secretariado Gitano*. <https://www.gitanos.org/>. A részletekért lásd az áldozatsegítésről szóló fejezetet.

Szektorközi együttműködés

Probléma-leírás

A gyűlölet-bűncselekmények hatékony megelőzése, és az azokra való reagálás széles körű, **több érdekelt félre kiterjedő és szektorközi együttműködést igényel, amelyben mind az állami, mind a civil társadalmi szereplők részt vesznek.** Nincs olyan szerv, amely egyedül képes lenne felvenni a küzdelmet a gyűlölet-bűncselekményekkel szemben és amely egyúttal a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak támogatását is biztosítani tudná. A gyűlölet-bűncselekményekre adott átfogó kormányzati válasz szükségessé teszi a civil szervezetek tevékeny részvételét a jogalkotásban, a politikai döntéshozatalban, a megelőzésben és az áldozatsegítésben.

A gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemben résztvevő érdekelttek közötti szektorközi együttműködés fenntartható működésének biztosítása érdekében elengedhetetlen **az együttműködés formalizálása**, lehetőleg jogszabályokban vagy szabályzatokban. A szektorközi együttműködés ilyen strukturált fórumai számos előnnyel járnak, mivel az integrált válaszlepek képesek áthidalni a szétagolt intézményi struktúra hiányosságait a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelem terén.⁵⁹ A szektorközi többszereplős együttműködési formáknak bizonyítékokon és stratégiai megfontolásokon kell alapulniuk, ezért pedig elengedhetetlen, hogy létrehozásukat szükségletfelmérés előzze meg. Az ilyen szükségletfelmérés nemcsak a gyűlölet-bűncselekmények kiváltó okainak feltárására irányul, hanem kiterjed

az intézményi kompetenciák, hézagok, intézményi hiányosságok és jó gyakorlatok feltárására is. Ezenkívül figyelembe kell vennie a következőket:

- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények hazai vonatkozású kutatásait és adatait;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekményekre való reagálásban résztvevő nemzeti intézmények jelentéseit;
- ▶ a vonatkozó hazai és nemzetközi emberi jogi joggyakorlat, valamint az emberi jogi fórumok megállapításait;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekményekre és az áldozatok támogatására szakosodott civil szervezetek jelentéseit, és
- ▶ az összehasonlító jó gyakorlatokat más országokból.⁶⁰

A szükségletfelmérést **az érdekelttek feltérképezése** kíséri: bár elengedhetetlen a szektorközi együttműködést irányító vezető intézmény kijelölése, ugyanilyen fontos a gyűlölet-bűncselekmények megelőzésében és az áldozatok támogatásában alapvető feladatokat és szolgáltatásokat ellátó, nem állami érdekelttel teljes körű bevonása.

Egy ilyen szektorközi együttműködési fórum vagy csoport által ellátott feladatok sokrétűek, és az együttműködési megállapodástól, tervtől függ, hogy mi a működésének fókuszja.

A stratégiai, ügynökségek közötti együttműködés erősítheti a gyűlöletbűnözés megelőzését: a gyűlölet-bűncselekmények kiváltó okainak kezelésére irányuló összehangolt beavatkozások, így az előítéletek és sztereotípiák lebontása, az áldozatközpontú támogatási rendszerrel és a hatékony büntetőeljárással kombinálva felerősíthetik a megelőzésre tett erőfeszítéseket. A széttöredezett szolgáltatások és nem koordinált beavatkozások egyrészt figyelmen kívül hagyják az előítélet motiválta incidensek mögöttes okait, cserbenhagyják az áldozatokat, és csökkentik a vádemelés és a bírósági eljárások megelőző hatását. Azok a megelőző intézkedések, amelyek megfelelően adaptálhatók a helyi körülményekhez, és amelyeket minden érintett szereplő végrehajt, jobb eredményekhez vezetnek.

A bűnüldöző szervek, az ügyészség és a bíróságok együttműködése egyedülálló lehetőségeket teremt a gyűlölet-bűncselekményekről szóló jogszabályok értelmezésének észszerűsítésére és egységesítésére, amely hozzájárul a büntetlenség látszatának elkerüléséhez. Ez a koordináció biztosítja, hogy

59 Organization for Security and Co-operation in Europe. (2018). Developing Interagency Co-operation Plans to Address Hate Crime: A Methodology. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). p. 8. <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/402305.pdf>

60 Ibid, p. 18.

a nyomozó hatóságok a szükséges lépéseket teszik a vádemelés megalapozottsága érdekében, és az ügyészség valóban megfelelően minősíti a bűncselekményt. Ezen szereplők közötti egyértelmű kommunikáció a bizonyítási követelményekről biztosíthatja, hogy egyetlen bejelentett gyűlölet-bűncselekmény sem marad büntetlenül. Az egységes és előrelátható bizonyítási normák kialakítása az áldozatokat támogató civil szervezeteket is segíti, és növeli az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmat.

A büntetőeljárás valamennyi szakaszának nyomonkövetése és az összegyűjtött adatok stratégiai elemzése lehetővé teszi a gyűlölet-bűncselekmények természetének, a büntető igazságszolgáltatási eljárás vagy az áldozatsegítő rendszer hiányosságainak naprakész felismerését; ezek elengedhetetlenek az időben történő jogalkotási, képzési vagy szakpolitikai beavatkozásokhoz.

Különösen az áldozatsegítő szolgáltatásokat nyújtó civil szervezetek bevonásával létrejött szektorközi együttműködés szolgálhat kommunikációs csatornaként **az áldozatok szempontjainak integrálására**, szükségleteik közvetlenebb és pontosabb megértésére és kezelésére.

Vezető jó gyakorlat

Litvániában 2020-ban a Belügyminiszter rendeletével alakult a **Gyűlölet-bűncselekményekre és a gyűlöletbeszédre való hatékony válaszadás előmozdításával foglalkozó munkacsoport**.⁶¹ Először az Európai Unió Jogok, Egyenlőség és Állampolgárság Programja (2014-2020) keretében finanszírozott „*A gyűlölet-bűncselekményekre és a gyűlöletbeszédre adott válasz erősítése Litvániában*” című projekt keretében hívták össze. A projektet a Belügyminisztérium, a Legfőbb Ügyészség és az Újságíróeti-
kai Felügyelői Hivatal valósította meg.

A munkacsoport volt az első kísérlet Litvániában arra, hogy strukturált formát adjon az szektorközi együttműködésnek az érintett állami szereplők (így a Belügyminisztérium, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium,

a Legfőbb Ügyészség, a rendőrség, az Újságíró-etikai Felügyelői Hivatal stb.), valamint civil szervezetek és veszélyeztetett csoportokkal foglalkozó nemzetközi szervezetek között. Működését a Belügyminisztérium költségvetéséből finanszírozzák, tagjai azonban nem részesülnek díjazásban.

A Munkacsoport létrehozásának célja a gyűlölet-bűncselekményekkel és a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos sokszínű és sokrétű kérdések kezelése volt – kompetenciája ehhez a célhoz igazodik. A munkacsoportnak a rendeletben meghatározott feladatai a következők:

- ▶ javaslatok előkészítése és javaslattétel a gyűlölet-bűncselekményekkel és a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos tudatosságnövelésre, a kiszolgáltatott közösségekkel folytatott párbeszéd előmozdítására, valamint a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem hatékonyságának növelésével kapcsolatos egyéb kérdések megvitatására;
- ▶ a Litván Köztársaság gyűlölet-bűncselekményekkel és a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos nemzetközi kötelezettségeinek végrehajtásának figyelemmel követése, és javaslattétel ezek megfelelő végrehajtására;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd megelőzésével kapcsolatos jogszabályok és jogszabálytervezetek, valamint intézkedési tervek véleményezése;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd nyomon követésének javítása szempontjából releváns kérdések vizsgálata;
- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd helyzetéről szóló éves jelentés elkészítése és közzététele; és
- ▶ a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd megelőzése terén tervezett és folyamatban lévő tevékenységekre és bevált gyakorlatokra vonatkozó releváns információk cseréje.

A munkacsoport – saját kezdeményezésére – megbeszéléseket, szemináriumokat stb. szervezhet a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd tudatosítása, az aluljelentettség csökkentése, Litvánia nemzetközi kötelezettségeinek való megfelelés fokozása, valamint a bűnüldöző szervek, más állami intézmények és a civil szervezetek kompetenciájának növelése érdekében.

Fontos, hogy a munkacsoport nemcsak összefogja a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd hatékony leküzdésére tett állami és nem

⁶¹ Isakymas Dėl darbo grupės sudarymo Nr. 1V-162, (2020). <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/de8241d056d611ea931dbf3357b5b1co/qkKxLxzzDA>

állami erőfeszítéseket, hanem egyedülálló platformot biztosít az ilyen bűncselekmények által aránytalanul súlyosan érintett, kiszolgáltatott közösségek (például LMBTIQ közösség, migránsok, etnikai kisebbségek) speciális szükségleteinek kezelésére. Mindemelett a civil társadalmi szervezetek és a kulcsfontosságú bűnüldöző szervek közötti strukturált kommunikációs csatornaként is működik.

Hasonló jó gyakorlatok

Görögországban a 4356/2015. számú törvény (Kormányzati Közlöny A 181/2015.12.24.) hívta életre a **Rasszizmus és Intolerancia Elleni Nemzeti Tanácsot (RIENT)**. A RIENT az Igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi Főtitkársága alá tartozó tanácsadó és véleményező kollektív testület. Tagjai kormányzati hatóságok – azaz a megfelelő felhatalmazással rendelkező minisztériumok képviselői –, civil szervezetek, valamint a nemzeti emberi jogi intézmények.

Fő feladatai közé tartozik:

- ▶ a rasszizmus és intolerancia megelőzésére és leküzdésére irányuló politikák kialakítása olyan személyek és csoportok védelmének biztosítása érdekében, akik faj, bőrszín, nemzeti vagy etnikai származás, leszármazás, társadalmi helyzet, vallási vagy egyéb meggyőződés, fogyatékosság, szexuális irányultság, nemi identitás, vagy annak kifejezése miatt válnak áldozattá;
- ▶ a rasszizmus és intolerancia elleni törvények végrehajtásának, valamint ezek nemzetközi és európai jogszabályoknak való megfelelésének felügyelete; és
- ▶ az érintett szervek tevékenységének előmozdítása és koordinálása a jelenség hatékonyabb kezelése, és a civil társadalommal való együttműködés fokozása érdekében.

A RIENT tevékenysége során kidolgozta a 2020-2023-as évekre szóló rasszizmus és intolerancia elleni nemzeti cselekvési tervet,⁶² és készített egy

62 Isakymas Dél darbo grupės sudarymo No. 1V-162, (2020). <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/de8241d056d611ea931dbf3357b5b1co/qkKxLxzzDA>

tíz nyelven elérhető, a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak jogairól szóló útmutatót is.⁶³ Emellett széles körben felhívta a figyelmet a rasszizmus, a diszkrimináció és az intolerancia kérdéseire.⁶⁴

A **Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoportot (GYEM)** öt civil szervezet (Amnesty International Magyarország, Háttér Társaság, Magyar Helsinki Bizottság, Társaság a Szabadságjogokért, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda) hozta létre 2012-ben a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni hatékonyabb fellépés érdekében. A GYEM munkájában a civil szervezetek képviselőin kívül egyéni szakértők is részt vesznek.⁶⁵ A GYEM rendszeresen véleményezi a téma szempontjából releváns törvénytervezeteket, és javaslatokat tesz a gyűlölet-bűncselekmények elleni állami válaszok erősítésére. A munkacsoport kutatásokat végez a gyűlölet-bűncselekmények jelenségének jobb megértése és a gyűlölet-cselekmények elleni küzdelem tereén alkalmazható új eszközök beazonosítása érdekében. A GYEM képzéseket dolgozott ki és képzési programokat vezetett a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó szakemberek számára. Egyes tagszervezetei ingyenes jogi segítséget nyújtanak a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak. Mindezek mellett a GYEM jó szakmai kapcsolatokat ápol a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait képviselő vagy támogató egyéb civil szervezetekkel, a rendőrséggel, az ügyészséggel, más hatóságokkal és az igazságszolgáltatással. Bár önmagában nem ágazatközi jellegű (a GYEM tagsága civil szervezetekre és akademikusokra korlátozódik, munkájában nem vesznek részt állami szervek), a GYEM kapcsolódási pontként nagyon hasznosnak bizonyult a civil társadalom és az állami szervek közötti párbeszéd előmozdítására.

A *Dokumentáció* fejezetben bővebben ismertetett **Rasszista Erőszakot Dokumentáló Hálózat** is jó gyakorlatként szolgál az szektorközi együttműködésre.

63 Elérhető: <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2022/08/GUIDE-LAST.pdf>.

64 Lásd például a menekültek jogairól és a menekült gyermekek közoktatásba való integrálásának szükségességéről szóló televíziós szpotokat (elérhető: <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/Pagosmia-imera-prosfigyon.mp4> és https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/KETHI_Spot_Prosfigypoula.mp4).

65 Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (GYEM). (2013. május 9.). <https://www.gyulolellen.hu/hu/rólunk>

Tippek és ajánlások

- ▶ Legyen jogi alapja minden szektorközi együttműködésnek, ez biztosítja annak fenntartható működését.
- ▶ Vonják be az összes érdekelt felet, azaz mind az állami szerveket, mind a civil szervezeteket valamennyi szempont integrálása és meghallgatása érdekében.
- ▶ Alapozzák a szektorközi testületek hatáskörét alapos szükségletfelmérésre, és tevékenységüket igazítsák az alapító megállapodásban meghatározott célokhoz.
- ▶ Alakítsák ki a szektorközi együttműködés szervének monitoring- és értékelési rendszerét, és a tapasztalatok alapján tegyék meg időben a szükséges módosításokat.

További források

- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *Compendium: Practices of Civil Society and Government Collaboration for Effective Hate Crime Victim Support*. <https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/514165.pdf>
- ▶ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. (2018). *Developing Interagency Co-operation Plans to Address Hate Crime: A Methodology*. EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/402296.pdf>
- ▶ EU High Level Group on combating hate speech and hate crime. (2023). *Key guiding principles on cooperation between law enforcement authorities and civil society organisations*. https://commission.europa.eu/system/files/2023-03/KGP%20on%20cooperation%20LEAs%20CSOs_final.pdf

Közösségi válaszok

Problémaelírás

Az elkövető elítélése nem az egyetlen módja a gyűlölet-bűncselekmény egyéni, közösségi és társadalmi káros hatásainak mérséklésének. A gyűlölet-bűncselekmények **szimbolikus bűncselekmények**, amelyek azt üzenik az áldozatnak és társadalmi csoportjának, hogy nem egyenrangú tagjai a társadalomnak, nem tartoznak ahhoz. A gyűlölet-bűncselekményre vonatkozó rendelkezések, és azok konkrét büntetőeljárásokban való érvényesítése olyan ellenüzenet, amely kifejezi a politikai közösség elutasítását az előítéllettel és a csoportközi gyűlölettel szemben, és megerősíti az egyenlőség és a megkülönböztetés-mentesség értékeit. Azonban nem csupán a büntetőjogi szankció tudja ezt az üzenetet közvetíteni, a szolidaritás és az összetartozás nyilvános kinyilvánítása is hasonló hatást érhet el.

Az ilyen, nem a büntető igazságszolgáltatás felől érkező reakciók különösen fontosak, mivel **a büntető igazságszolgáltatási válaszok gyakran kudarcot vallanak**. Ha az elkövetőt nem azonosítják, nem vonható eljárás alá és nem szankcionálható, így az igazságszolgáltatás sem történik meg. Még ha azonosítják is az elkövetőt, a nyomozás és a vádemelés hónapokig vagy évekig is eltarthat, azonban addigra a bűncselekmény által jelképesen okozott kár már megtörténik. A büntetőjogi szankcióknak hatékony alternatívái vagy kiegészítői lehetnek az olyan helyreállító módszerek, mint például a mediáció, amely lehetőséget biztosít az elkövető számára bocsánatkérésre és az áldozatot ért anyagi, érzelmi és pszichés károk helyreállítására, vagy ehhez hasonlóan a közösségi szintű beavatkozások, például a bűncselekmény nyilvános elítélése és az áldozattal való szolidaritás kifejezése.

A gyűlölet motiválta incidensek iránti nyilvános érdeklődés akaratlanul is felhívhatja a figyelmet az egyes gyűlölet-bűncselekményekre – ez még akkor is újra traumatizálhatja az áldozatokat, ha a kommunikáció célja az ő támogatásuk. Mielőtt nyilvánosan kommunikálnának az esetről, a hatóságoknak, civil szervezeteknek és közéleti személyiségeknek gondosan fel kell mérniük a nyilvánosságnak az áldozat jóllétére gyakorolt lehetséges hatását.

Vezető jó gyakorlat

Marc (kitalált név) egy 54 éves meleg férfi, aki egy 373 lakosú, Ordis nevű kis településen él Girona tartományban, Spanyolországban.

Egy reggel a furgonját fuksziaszínű horogkeresztekkel és egy gyűlölködő üzenettel festették le, amely így szólt: „*Dögöljete meg köcsögök!*” Az elkövetőt nem sikerült azonosítani, így a büntetőeljárás nem vezetett eredményre. Ennek ellenére a támadás nem maradt szó nélkül: Marc közössége **kiállt és szolidaritását fejezte ki**. Szomszédai tiltakozó felvonulást szerveztek a támadás miatt, a városháza szivárványszínűre festette a padokat, és a teret „Harmónia Saroknak” nevezte el.

Hasonló jó gyakorlatok

2012-ben egy 90 éves volt magyar főrabbit inzultáltak az utcán. A három fő magyarországi történelmi egyház képviselői, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának elnöke, valamint a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke közös sajtóközleményt adtak ki, amelyben **elítélték** a támadást, és a köztársasági elnök **személyesen látogatta meg** a rabbit.

2013-ban szélsőjobboldali ellentüntetők brutálisan megtámadták a Budapest Pride felvonulás három résztvevőjét, közülük két roma személyt. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma rövid **sajtóközleményt adott ki**, amelyben elítélte a támadást, és reményét fejezte ki, hogy sikerül azonosítani az elkövetőket.

Tippek és ajánlások

- ▶ A büntető igazságszolgáltatási szervek kommunikálják aktívan a gyűlölet-bűncselekmény eseteket.
- ▶ A közösség vezetői, politikusai és közéleti szereplői ítélik el nyilvánosan a gyűlölet motiválta incidenseket, és fejezzék ki szolidaritásukat az áldozattal.
- ▶ Konzultáljanak az áldozattal a történekről való nyilvános kommunikációval kapcsolatban.

További források

- ▶ De Greef, A., & Grossthal, K. (Eds.). (2020). Safe To Be: Handbook. Safe To Be by Speak Out project consortium. <https://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/speakout-handbook.pdf>

Tudatosságnövelés

Problémaleírás

A tudatosságnövelés azt jelenti, hogy megismertetjük az emberekkel – jelen esetben – a gyűlölet-bűncselekmények jelenségét, és jobban láthatóvá tesszük azt a társadalomban.⁶⁶ A gyűlölet-bűncselekmények tudatosítása kihívást jelenthet. Mindazonáltal kulcsfontosságú az ilyen kérdésekkel kapcsolatos tudatosságnövelés interszekcionalitást is figyelembe vevő, áldozat-központú megközelítéssel történő növelése. Az ilyen tevékenységek hosszútávú célja egy befogadóbb és igazságosabb társadalom, ahol mindenki biztonságban élhet és gyakorolhatja jogait, ahol az emberek bíznak a büntető igazságszolgáltatásban, és így a gyűlölet-bűncselekményeket bejelentik, az elkövetőket pedig megbüntetik.

Az **erőforrások** határai vagy fenntarthatatlansága (pl. projektalapú finanszírozás) korlátozhatja a tudatosságnövelő tevékenységek és kampányok elérését, hatását és élettartamát. A gyűlölet-bűncselekmény áldozatok személyes történeteinek megosztása képessé tehet más áldozatokat arra, hogy ők is fellépjenek és cselekedjenek, azonban figyelembe kell venni **az áldozatok beleegyezését, magánéletéhez való jogát, biztonságát** és az ilyen történetmesélés **érzelmi hatását**. Az áldozattá válás az egyént érzékeny és kiszolgáltatott helyzetbe hozza, ezért megfelelő egyensúlyt kell találni az áldozat megbélyegzéssel és traumatizálódással szembeni védelme, valamint a nevelés és a tudatosságnövelés céljai között. A tudatosságnövelő tevékenységek, mint például a kampányok végrehajtása során kerülni kell a bizonyos közösségekkel kapcsolatos **sztereotípiák fenntartását vagy**

erősítését. A **kulturálisan vagy politikailag érzékeny kérdésekkel**, például a gyűlölet-bűncselekmények jelenségével szembeni ellenállás vagy megkérdőjelezés további kihívást jelenthet a tudatosságnövelés során. Ezek hozzájárulhatnak egy konkrét tudatosságnövelő kampány céljának és üzenetének **szándékos félreértelmezéséhez és félremagyarázásához**.

A fent említett kihívásoktól függetlenül a tudatosságnövelés rendkívül fontos. A kockázatok elkerülése érdekében szükséges a gondos mérlegelés már a kampányok és egyéb tudatosságnövelő tevékenységek tervezési szakaszában is. Kulcsfontosságú, hogy **a célt mérhető sikermutatókkal** (pl. KPI, azaz kulcsfontosságú teljesítménymutatók) határozzuk meg. Nevelési céljainak elérése érdekében a tudatosságnövelő kampányoknak és tevékenységeknek **pontos és átfogó információkon és tudáson** kell alapulniuk. Ez magában foglalhat tudományos eredményeket, gyűlölet-bűncselekmény statisztikákat illetve személyes történeteket vagy fókuszcsoportos beszélgetéseket, gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak bevonásával. Az együttműködés meglévő formáira támaszkodva **a releváns érdekelt felek bevonhatók** egy átfogó tudatosságnövelő kampány vagy tevékenységek tervezésébe és végrehajtásába, amivel becsatornázhatók további nézőpontok és tapasztalatok. Mindezek mellett fontos, hogy **egyértelmű, könnyen érthető, kulturálisan érzékeny, személyre szabott üzeneteket** kell közvetíteni a kampány félreértelmezésének és félremagyarázásának elkerülése érdekében. Ezzel összhangban, garantálni kell a tudatosságnövelő kampányban résztvevő áldozatok biztonságát annak érdekében, hogy megelőzzük a megbélyegzést és a másodlagos viktimizációt. Szükséges továbbá egy **válságkezelési terv készítése**, amely lehetővé teszi a kampány résztvevőivel szembeni esetleges ellenreakciók időben történő kezelését.

Vezető jó gyakorlat

A Háttér Társaság a „**Call It Hate: Nevezd nevén a gyűlöletet – tudatosságnövelés az LMBTIQ gyűlölet-bűncselekmény áldozatok támogatására**” (CIH)⁶⁷ elnevezésű projektben valósította meg a „**Legyél hangosabb a gyű-**

⁶⁶ *Want to know how to raise awareness? Youth Do It.* <https://www.youthdoit.org/themes/awareness-raising>

⁶⁷ *Call It Hate: Nevezd nevén a gyűlöletet!* Háttér Társaság. <https://hatter.hu/jogsegely/projektek/call-it-hate-nevezd-neven-a-gyuloletet>

lölötnél” kampányt.⁶⁸ A kampány koncepciója abból indult ki, hogy a gyűlölet-bűncselekmények általában közterületen történnek, ennek ellenére azok rejtve maradhatnak, mivel az áldozatok félnek bejelenteni az incidenseket, ami aluljelentettséghez vezet, és sok esetben a szemtanúk ignorálják vagy egyszerűen elkerülik az előítélet-motivációval elkövetett cselekményeket. A kampány emellett kiemelten foglalkozott a gyűlölet-bűncselekmények bejelentésével kapcsolatos adatok látenciájával is, mivel emiatt az áldozatok úgy érezhetik, hogy *„nincs értelme a hatóságokhoz fordulni”*. A kampány fő gondolata az volt, hogy bátorítsák az áldozatokat, arra hogy merjenek beszélni a történetükről, mert különben nem indulhat el a változás. A kampány fő eleme az volt, hogy olyan eseteket hozzanak nyilvánosságra – jelen kampányban kifejezetten az LMBTIQ személyeket érintő incidenseket –, amelyek rejtve maradhatnak a hatóságok és civil szervezetek előtt. A kampány honlapja ezen felül tartalmazza a gyűlölet-bűncselekmények fogalmát, példákat mutat be arra, hogy mit tekinthetünk gyűlölet-bűncselekménynek, reflektál a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatokra és azok látenciájára, általános tájékoztatást ad a feljelentés menéről és a Háttér Társaságon keresztül elérhető jogi segítségnyújtásról.

A kampány során a Háttér Társaság számos eszközt használt, például lemosható üzeneteket festettek fel Budapest utcáin (pl. *„Ez egy bűncselekmény helyszíne”* szöveggel). Ezt olyan helyeken is megismételték, ahol korábban gyűlölet-bűncselekmények történtek. Az aktivisták QR-kóddal ellátott szórólapokat osztogattak: *„Bűncselekmény helyszínén jártál”* szöveggel. Ezáltal az aktivistákkal találkozó személyeket – vagy azokat, akik átmentek ezeken a helyeken és földrajzilag célzott közösségi médiahirdetést kaptak – arra ösztönözték, hogy az offline térből lépjenek át egy online platformra, és kapcsolják össze ezeket a tereket. Az online szférában egy chatbot mutatta be a választott helyszínhez kapcsolódóan elkövetett gyűlölet-bűncselekmény történetét. Megkérdezte a felhasználókat, hogy mit tettek volna, ha a helyszínen vannak, felvilágosította őket arról, hogy mit javasolt tenni ilyen helyzetekben áldozatként vagy tanúként, tájékoztatta a felhasználókat, hogy

áldozatként hova fordulhatnak segítségért, és a beszélgetés végén átirányította őket a kampány oldalára. A chatbot 4300 egyedi felhasználót ért el.

Az *„utcai felfestős kampány”* elindítása a Budapest Pride-hoz kapcsolódott, mivel ebben az időszakban a média általában kiemelten foglalkozik az LMBTIQ témával. Továbbá – a korábbi évekhez hasonlóan – a kampány időszakában is történt gyűlölet-bűncselekmény a Budapest Pride-on. A Háttér Társaság az eset helyszínén sajtótájékoztatót tartott, amelyről többek között az egyik fő kereskedelmi csatorna is tudósított az esti híradóban. Ez 545 000 főt ért el. A konkrét ügy részletein túl a szervezet képviselői tájékoztatták a médiát a Call It Hate projekt kutatásának eredményeiről.

A kampány online részét képezte a már említett *„Legyél hangosabb a gyűlöletnél”* weboldal, amely lehetőséget adott a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak arra, hogy előbújjanak és *„előkerüljenek azok a történetek, amelyeket mélyen elástak magukban”*. A személyes történetek bemutatása rávilágított arra is, hogy sok eset meg sem jelenik a gyűlölet-bűncselekmények hazai statisztikáiban, mivel előfordulhat, hogy az áldozatok ezeket senkinek nem jelentik. A weboldalon az áldozatok névtelenül megoszthatták a történeteiket. A cél az volt, hogy kiállásra biztasson másokat, destigmatizálja a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait, és hangsúlyozza a gyűlölet-bűncselekmények bejelentésének fontosságát. A weboldal emellett különböző oktatási anyagokat is tartalmazott a látogatók számára. A kampány az LMBTIQ influencerek közreműködésére is támaszkodott: őket arra kérték fel, hogy osszák meg személyes történeteiket, valamint buzdítsanak arra másokat is, hogy tegyék ugyanezt meg a fent említett weboldalon, és jelentsék be a gyűlölet-bűncselekményeket. Ezen felül népszerűsítették a Háttér Társaság jogi és pszichoszociális támogató szolgáltatásait is. A kampány szervezői összesen 210 000 megtekintésről számoltak be. A kampányban kifejezetten erre tervezett, lemosható tetoválásokat is készítettek, melyeket Magyarország egész területén terjesztettek. A közösségi oldalakon a #hangosabbagyulolotnel hashtaggel arra buzdították az embereket, hogy *„tetoválják magukat”* és osszanak meg erről képeket.

Visszatérve az offline térre, a kampány során egy társadalmi kísérletet is végeztek egy reklám castingjának álcázva. A nagyobb társaságban két ember előre meghatározott szerepekben vett részt: egy férfi szívárványszínű jelvénnel az ingén, és egy másik pedig egy homofób férfi szerepében.

68 *Legyél hangosabb a gyűlöletnél!*. Háttér Társaság <https://hangosabbagyulolotnel.hu>

Konfliktus alakult ki köztük, és a homofób szerepet játszó férfi először csak szóban kezdte sértegetni a – vélhetően – meleg férfit, de aztán ez a fizikai abúzus szintjére jutott. A szervezők célja a kísérlettel a többiek reakcióinak összegyűjtése volt. A jelenet után a többi résztvevővel egyenként interjút készítettek: ebben beszámoltak érzelmeiket, elmagyarázták a két beépített szereplő konfliktusára adott reakcióikat, és megosztották gondolataikat vagy korábbi tapasztalataikat a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban.

Tippek és ajánlások

- ▶ Ismerjék meg a célközönséget, és ennek megfelelően alakítsák ki a tudatosságnövelő tevékenységekkel közvetített üzenetet.
- ▶ Vegyék figyelembe a gyűlölet-bűncselekmények összetettségét, valamint az áldozatok interszekcionalitását is.
- ▶ Használjanak különböző eszközöket (nyomtatott szórólapok, közösségi oldalak, nyilvános rendezvények, iskolai programok stb.), ennek során is legyenek tekintettel a célközönségre.
- ▶ A történetmesélés hatékony eszköz a tudatosság növelésére, és a megosztott személyes történetek vagy beszámolók különösen hasznosak, mivel fokozhatják a szolidaritást, és ösztönözhetik az áldozatokat vagy a szemtanúkat a bejelentésre.
- ▶ Az interaktív tevékenységek jobban bevonhatják az embereket a tudatosságnövelő kampányokba.

További források

- ▶ *10 keys to effectively communicating human rights—2022 Edition*. (April 13, 2022). European Union Agency for Fundamental Rights. <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/10-keys-effectively-communicating-human-rights-2022-edition>
- ▶ Framing Equality Toolkit | ILGA-Europe. (2017. november 21.). <https://www.ilga-europe.org/report/framing-equality-toolkit/>

Dokumentáció

Probléma-leírás

Az EBESZ Miniszteri Tanácsának 9/2009. számú határozata kifejezetten felszólítja az államokat, hogy „*gyűjtsenek, kezeljenek és hozzanak nyilvánosságra a gyűlölet-bűncselekményekről és az intolerancia erőszakos megnyilvánulásairól szóló, kellően részletes, megbízható adatokat és statisztikákat, ideértve a bűnüldöző szerveknek bejelentett esetek számát, a vádemelések számát és a kiszabott büntetéseket*”.⁶⁹ A gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó átfogó és pontos adatok hiánya aláássa a jelenség hatékony kezelésére irányuló erőfeszítéseket. Minden olyan nemzeti rendszernek, amely **a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó szisztematikus adatgyűjtést** célozza meg, a büntetőjogban szereplő releváns bűncselekmények azonosításával kell kezdenie: egyes országokban egyetlen konkrét gyűlölet-bűncselekményi rendelkezés van, míg mások a gyűlölet- vagy előítélet-motivációt számos büntetőjogi rendelkezésnél veszik figyelembe, ami bonyolultabbá teszi a gyűlölet-incidensek feltérképezését. Fontos azonban a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében, hogy az adatgyűjtést azokra a bűncselekményekre korlátozzuk, amelyek alapvető elemként kifejezetten tartalmazzák a gyűlöletkeltést. A bűncselekmények felsorolásának legalább a büntetőjogban nevesített előítéletes indítékot rögzítenie kell, lehetőleg meghatározott védett tulajdonságokra bontva, azaz a vallási alapú gyűlölet helyett az adatfelvétel során meg kell határozni az érintett vallási közösséget (pl. antiszemita vagy

69 Decision No. 9/09 Combating Hate Crimes, (2009). point 1. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>

muszlimellenes bűncselekmények).⁷⁰ Az interszekcionalitás szempontjából kiemelten fontos, hogy egy-egy eset kapcsán több védett tulajdonságot lehessen megjelölni, és a rendszer lehetővé tegye a több jellemző alapján történő azonosítást is. Mivel az adatgyűjtés statisztikai célokat szolgál, az adatvédelmi törvények nem használhatók arra, hogy megkerüljék az elkövetők előítéletes magatartására vonatkozó bontott adatok gyűjtését.

Az igazságszolgáltatásban és azon túl is számos szereplő kerül kapcsolatba a gyűlölet-bűncselekményekkel vagy a gyűlölet-bűncselekmények áldozataival, ezért elengedhetetlen, hogy legyen az **adatgyűjtésnek egy országos koordinációs struktúrája**. Ha az adatgyűjtés csak a bejelentett gyűlölet-bűncselekményekre, a gyűlölet-bűncselekményeket tartalmazó vádemelésekre vagy a gyűlölet-bűncselekmények miatt hozott ítéletek számára korlátozódik, az összkép torz lesz. Az adatot az eljárás elején kell rögzíteni, és az előítélet motiválta incidensek dokumentálására kialakított rendszernek lehetővé kell tennie az ügy nyomon követését a teljes eljáráson keresztül, azaz a bűnüldöző hatóságok felé tett feljelentéstől a bírósági döntésig (ha születik ilyen az ügyben). A gyűlölet-bűncselekmények dokumentálása azonban nem korlátozódhat a hatósági eljárásokra: az áldozatok gyakran nem jelentkeznek, és nem jelentik a bűncselekményt a rendőrségen. A gyűlölet-bűncselekmények áldozatait támogató civil szervezetek hozzájárulása nélkül nem lehet pontosan megbecsülni és mérni az előítélet motiválta incidensek előfordulását.

A gyűlölet-bűncselekmények adatgyűjtése és dokumentálása szempontjából nélkülözhetetlen

- ▶ megérteni a gyűlölet-bűncselekmények elterjedtségét és természetét;
- ▶ létrehozni és fenntartani a mindenki számára elérhető áldozatsegítő rendszert, amely testreszabott válaszokat ad a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai számára;
- ▶ mérni a gyűlölet-bűncselekményekre adott válaszok hatékonyságát;
- ▶ maximalizálni a megelőzésre tett erőfeszítéseket;

⁷⁰ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. (2014). *Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms: A Practical Guide*. EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR). p. 42. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/124533.pdf>.

- ▶ ellátni megbízható adatokkal a jogalkotó szerveket és a politikai döntéshozókat; és
- ▶ létrehozni egy bizonyítékokon alapuló információkészletet, amely a szélesebb nyilvánosság felé is nyitott.

Az adatok gyűjtése mellett az is fontos, hogy **nyilvánosan elérhetővé tegyünk azokat**. Ez ideális esetben úgy valósul meg, hogy a nyers adatokat letölthetővé teszik elemzés céljából, valamint rendszeres időközönként (például évente) olyan jelentéseket tesznek közzé, amelyek túlmutatnak a számszerű adatokon, és azonosítják a hosszú távú trendeket és az új fejleményeket.

Vezető jó gyakorlat

A görög **Rasszista Erőszakot Dokumentáló Hálózat** (*Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας*, REDH) a Görög Nemzeti Emberi Jogi Bizottság és az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának görögországi hivatala kezdeményezésére jött létre 2011-ben. Jelenleg 52 civil szervezetből áll, amelyek orvosi, szociális, jogi, pszichológiai szolgáltatásokat nyújtanak, és így kapcsolatba kerülhetnek az előítélet motiválta erőszak vagy más, gyűlöletből vagy előítéletből fakadó erőszakos támadás áldozataival.⁷¹ Az REDH megalapítását a gyűlölet-bűncselekmények és az előítélet motiválta incidensek hivatalos dokumentálási rendszerének hiánya, valamint a gyűlölet-bűncselekmények áldozatait segítő különböző szervezetek összekapcsolásának szükségessége indokolta.

Az REDH fő feladatai a következők:

- ▶ az előítélet motiválta események rögzítése;
- ▶ a gyűlölet motiválta erőszak minőségi és mennyiségi görögországi tendenciáinak dokumentálása;
- ▶ az áldozatsegítő rendszer hiányosságainak azonosítása;
- ▶ ajánlások elkészítése és benyújtása a görög hatóságoknak a hazai és nemzetközi jognak való megfelelés biztosítására;
- ▶ tudatosságnövelés; és

⁷¹ RVRN.org. <https://rvrn.org/en/>

- ▶ a gyűlölet-bűncselekményekről szóló képzések biztosítása a hatóságok és a civil szervezetek számára.

Az REDH szisztematikusan rögzíti az előítélet motiválta erőszakos cselekményeket: az incidenseket névtelenül regisztrálják, ezt követően a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai kapcsolatba kerülnek valamelyik résztvevő szervezettel, és tőlük kapnak segítséget. Megalakulása óta az REDH 11 éves jelentést tett közzé,⁷² számos nyilvános eseményt szervezett, és információt szolgáltatott a gyűlölet-bűncselekmények jelenségével kapcsolatos tudatosságnövelés érdekében. Az éves jelentések részletesen ismertetik az áldozatok profilját, azonosítva védett tulajdonságukat, az elkövetők profilját (foglalkozásuk vagy szélsőséges csoportokhoz való tartozásuk), a bejelentett esetek számával összefüggő tendenciákat és a gyűlölet-bűncselekmények kiváltó okait. Az éves jelentések felbecsülhetetlen értékű adatgyűjtemények, amelyek elengedhetetlenek a gyűlölet-bűncselekmények megértéséhez és feltérképezéséhez, valamint a hatékony válaszlépések meghatározásához. Az REDH által készített statisztikák túlmutatnak a gyűlölet-bűncselekmények hivatalos nyilvántartásán, tartalmazzák azokat a civil szervezeti bejelentéseket is, amelyekben az áldozat – a megtorlástól és másodlagos viktimizációtól való félelem miatt – nem jelentkezett és nem tett hivatalos feljelentést az előítélet motiválta incidensről, amelyet elszenvedett.

Az REDH elősegíti gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemmel kapcsolatos együttműködést, és részt vesz a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Nemzeti Tanácsban.

Hasonló jó gyakorlatok

A **Roma Titkárság Alapítvány** (*Fundación Secretariado Gitano - FSG*) éves jelentésében rögzíti a cigányellenes gyűlölet-bűncselekményeket és a diszkriminációs eseteket. Ehhez hasonlóan az **SOS Racisme** éves jelen-

⁷² A jelentések elérhetők: Jelentésarchívum. (2022. május 26.). RVRN. org. <https://rvrn.org/en/category/reports/>

téseket tesz közzé a rasszista indíttatású incidensekről és gyűlölet-bűncselekményekről: az összehasonlító adatok lehetővé teszik a tendenciák azonosítását, a jelenség természetére, az áldozatok és az elkövetők profiljára, valamint az aluljelentettség kiváltó okaira vonatkozó következtetések levonását. A **Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport** a tagszervezetektől származó információk alapján online adatbázist vezet a gyűlölet-bűncselekményekről, kutatja a bírósági határozatokat tartalmazó adatbázisokat, valamint a rendőrség, az ügyészség és a bíróságok sajtóközleményeit, és a sajtóbeszámolókat. Magukra az eseményekre vonatkozó adatok mellett rögzíti a büntetőeljárásokra vonatkozó adatokat is (beleértve a jogi minősítést és az eljárási hibákat).

Tippek és ajánlások

- ▶ Hozzanak létre egy olyan rendszert, amely lehetővé teszi a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó összesített adatok gyűjtését attól a pillanattól kezdve, amikor az ilyen bűncselekményt nyilvántartásba veszik a büntető igazságszolgáltatás rendszerében.
- ▶ Tegyék lehetővé az ügy nyomkövetését a feljelentéstől a bírósági döntésig, szükség esetén alakítsanak ki ágazatközi együttműködést a büntető igazságszolgáltatási szervek között.
- ▶ A gyűlölet-bűncselekmények elterjedtségének átfogó feltérképezéséhez csatornázzák be a civil szervezetek álláspontját is.

További források

- ▶ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet. (2014). Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms: A Practical Guide. EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/124533.pdf>.

Tárgymutató

30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítást a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról ... 40

A gyűlölet-bűncselekmények és a diszkrimináció nyomozásával és a vádemeléssel kapcsolatos gyakorlati kézikönyv ... 43

A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE) ... 20-21

A Tanács 2008/913/IB kerethatározata a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről ... 32

áldozatközpontúság ... 8, 10-11, 20, 25
áldozatsegítő szolgáltatások ... 24-31, 34, 41, 46, 47, 52, 54, 55, 58, 72, 73

Alternatív Gyűlölet-bűncselekmény Bejelentő Felület (Pranesk) ... 35

Az áldozatok jogairól szóló irányelv ... 6, 11, 12

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) ... 32, 34

Biztonsági erőknek a gyűlölet-bűncselekményekre és a diszkriminációra vonatkozó jogi normákat sértő magatartások elleni cselekvési protokollja ... 43

Calí program (Programa Calí) ... 29

Call it Hate ... 67, 69

Crenshaw, Kimberlé ... 14

Diszkriminációs Cselekmények Elleni Biztonsági Megfigyelőközpont (OSCAD) ... 47, 48

dokumentáció ... 8, 20, 71-75

EBESZ Miniszteri Tanácsának 9/2009. számú határozata ... 71

egyéni szükségletfelmérés ... 25

Egyenlőség Büntetőjogi Védelméért és a Diszkrimináció Elleni Tevékenységért Felelős Ügyészek Hálózata ... 52-54

előítélet indikátorok ... 40, 43

Európai Bizottság ... 11, 17, 21

feljelentés ... 16, 29, 32-38, 53, 68, 72, 74, 75

Görög Rendőrség rasszista erőszak bejelentésére szolgáló segélyvonala ... 37

Görögország ... 8, 36, 54, 60, 73

Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (GYEM) ... 42, 61, 75

Gyűlölet-bűncselekményekkel és diszkriminációval foglalkozó főügyész (Spanyolország) ... 52, 53

Gyűlölet-bűncselekményekre és a gyűlöletbeszédre való hatékony válaszadás előmozdításával foglalkozó munkacsoport ... 58

Háttér Társaság ... 30, 37, 61, 67-69
interszekcionalitás ... 8, 14-18, 20, 27, 33, 66, 70, 72

Jelentsd a homofóbiát! ... 37

Katalóniai Átfogó LGBTI Segítő Szolgálat (SAI) ... 48, 49

közösségi válasz ... 8, 63-65

LEGEBITRA ... 29

Legyél hangosabb a gyűlöletnél! ... 67-69

Litvánia ... 8, 35, 59

LGBTIQ emberek ... 15, 37, 49, 68

Magyarország ... 8, 40, 64, 69,

másodlagos viktimizáció ... 10, 41

Meleg Központ (Gay Center) ... 30

Meleg segélyvonal ... 37

Miniszteri Bizottság ... 18

Módszertani ajánlások a gyűlölet-bűncselekményekkel és gyűlöletbeszéddel kapcsolatos tárgyalás előtti vizsgálatra vonatkozóan ... 42

nyomozati és ügyészégi protokoll ... 8, 39-44

Olaszország ... 8, 29, 37

Rasszista Erőszakot Dokumentáló Hálózat (REDH) ... 36, 49, 73, 74

Rasszizmus és Intolerancia Elleni Nemzeti Tanácsot (RIENT) ... 60, 61

Rete Dafne ... 29, 30

roma ... 15, 29, 48, 54, 55, 64, 74

Roma Titkárság Alapítvány (Fundación Secretariado Gitano – FSG) ... 29, 54, 74

Segítő és Bejelentő Szolgálatot (Servei d'Atenció i Denúncia – SAiD) tudatosságnövelés ... 27

SOS Racism Catalonia (SOS Racisme Catalunya) ... 27, 28, 54, 74

Spanyolország ... 8, 27, 29, 53, 64

szakemberek képzése ... 45-47

Szlovénia ... 8

CounterHate

Improving the assistance of victims of hate crimes
through a victim-centered and intersectional approach